

16+

Шлях адзін

да аднаго

стар. 5

З'яднаны

з Беларуссю

стар. 12

Паўлінка

forever

стар. 15

Вераснёўскія дні натхнення

Фота Яўгена Пясецкага.

Святочная служба і запальванне Святога агню ў храме Бялыніцкай іконы Божай Маці, адкрыццё скульптурнай кампазіцыі «З'яўленне іконы» і новага музея імя Вітольда Бялыніцкага-Бірулі, Фестываль кнігі і прэсы — толькі частка найлепшых момантаў свята славы і культуры, што прайшло ў Бялынічах.

Павандраваўшы па Прыдзруцкім краі, Дзень беларускага пісьменства зробіць наступны, 28-ы па ліку, прыпынак у Капылі. У розныя гады гэтая зямля падарыла Беларусі амаль чатыры дзясяткі творцаў, самыя вядомыя з якіх — Кузьма Чорны і Цішка Гартны.

«ЛіМ»-акцэнт

Актуаліі. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка даў інтэрв’ю прадстаўнікам вядучых расійскіх СМІ. Мерапрыемства праходзіла ў Мінску ў Палацы Незалежнасці. На інтэрв’ю да кіраўніка беларускай дзяржавы прыехалі галоўны рэдактар міжнароднага тэлеканала *Russia Today* Маргарыта Сіманьян, карэспандэнт «Первого канала» Антон Ярніцкі, вядучы праграмы «Вести» на тэлеканале «Россия 1» Яўген Ражкоў, галоўны рэдактар радыёстанцыі «Говорит Москва» Раман Бабаян.

Кнігавыданне. Выдавецкі дом «Звязда» выконвае падпраграму «Беларусы за межжа» Дзяржаўнай праграмы «Культура Беларусі», паведамляецца на сайце Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Пачынаючы з 2017 года ў межах праграмы пабачылі свет сем тамоў у агульнай серыі «Адрасы Беларусі ў свеце». Сёлета — кніга «Родны небасхіл у сэрцы» ў дзвюх частках. У першай будзе ісці расповед пра лёсы нашых суайчыннікаў у Расіі, пра мясціны Расіі, звязаныя з Беларуссю. Другая частка прысвечна сувязям з краінамі Цэнтральнай Азіі — Казахстанам, Кыргызстанам, Туркменістанам, Таджыкістанам, Узбекістанам. Чытача чакае сустрэча з лёсамі пісьменнікаў, археолагаў, падарожнікаў, вучоных, акцёраў, рэжысёраў, мастакоў, якія заявілі пра сябе справамі ў розных кутках свету.

Памяць. Мемарыяльную дошку ў гонар Васіля Быкава ўсталявалі ў сталіцы. Рашэнне ўсталяваць мемарыяльную дошку на доме, дзе доўгі час жыў пісьменнік, было прынята мастацкім саветам у пачатку студзеня. Цяпер яе можна ўбачыць у Мінску на вуліцы Максіма Танка, 10, паведамляе *minsknews.by*.

Сталіца. Выстаўка «Геалакацыя Мінск. Графіка ХХ ст.» адкрываецца ў Нацыянальным гістарычным музеі Беларусі. Падзея прымеркавана да Дня горада Мінска, паведамлілі арганізатары. У экспазіцыю ўвайшло каля 30 маляўнічых і графічных работ са збору музея. На іх можна ўбачыць знаёмыя месцы, плошчы і вуліцы сталіцы. Гэта своеасаблівае рэтраспектыва апошніх 200 гадоў існавання Мінска. Мастакі выступаюць у ролі гістарыяграфі, па-свойму адлюстроўваюць гэта на палотнах і паперы. «Аднак у кожнага атрымліваецца перадаць тое, што завуць душой горада», — упэўнены арганізатары.

Прэм’ера. На сцэне Вялікага тэатра Беларусі — прэм’ера балета «Пер Гюнт» на музыку Эдварда Грыга, паведаміла БелТА. У аснову сюжэта пакладзена драматычная паэма Генрыка Ібсена. Гісторыя Пер Гюнта ў прадстаўленні балетмайстра-пастаноўшчыка Сяргея Мікеля — чарада створаных ім «жыццёвых праектаў», не заўсёды ўдалых, часам надуманых, часам выпадковых, але якія заўсёды маюць адну мэту: знайсці самога сябе. «Гэтая мазаічная “шматпраектная” музычна-харэаграфічная канцэпцыя атрымлівае арганічнае ўвасабленне ў своеасаблівай полістылістычнай сцэнаграфіі, мастаком-пастаноўшчыкам якой з’яўляецца Любоў Сідзельнікава. Фальклорная казачнасць і рамантычная фантазіянасць суседнічаюць з элементамі стымпанку і фантастыкі постапакаліптычнага толку», — адзначылі ў тэатры.

Традыцыі. Маларыцкія майстрыхі выткалі 16 ручнікоў і два традыцыйныя касцюмы да фестывалю працаўнікоў вёскі Брэсцкай вобласці «Дажынкі-2020», паведаміла дырэктар раённага цэнтра народнай творчасці Валянціна Струнец. Карпатлівай работай разам з Валянцінай Струнец была занята майстар народных рамёстваў Святлана Луцк. За паўтара месяца жанчыны выткалі 16 ручнікоў (па колькасці раёнаў Брэсцкай вобласці), на якіх на «Дажынках» вынесуць караваі са збожжа новага ўраджаю. Кожны ручнік атрымаўся амаль 2,5 м. «Гэта ўнікальная тэхналогія, якая была страчана ў XIX стагоддзі і адноўлена ў 2011 годзе. Мы падыржавалі дакументы на ўнясенне тэхналогіі ткацтва “кажухом” у спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны Беларусі», — паведамілі ў цэнтры. Майстры маюць намер не толькі захоўваць вопыт ткацтва, але і дзяліцца ім з замежнымі партнёрамі.

Афіцыйныя падзеі ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Падзяліліся творчымі набыткамі

Гомельскія літаратары ўзялі ўдзел у VI Міжнародным фестывалі этнакультурных традыцый «Кліч Палесся». Унікальны форум, які адбыўся на тэрыторыі навастворанага гісторыка-этнаграфічнага комплексу «Музей пад акрытым небам» у Нацыянальным парку «Прыпяцкі», запомніцца і творчымі сустрэчамі з беларускімі пісьменнікамі.

У межах шматграннай праграмы фесту ўпершыню Гомельскае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі падарыла глядачам літаратурна-музычную праграму «Журавы на Палессе ляцяць», падчас якой былі прэзентаваны кнігі лаўрэатаў абласной літаратурнай прэміі імя Кірылы Тураўскага. Больш за тое: творцы прысвяцілі сваё выступленне 100-годдзю народнага пісьменніка Беларусі Андрэя Макаёнка і менавіта з яго распачалі Дэкаду сучаснай беларускай літаратуры на тэрыторыі Гомельскай вобласці.

У памяшканні Ляскавіцкай СШ, дзе сабраліся вучні, настаўнікі, жыхары аграгарадка, панавала ўзнёслая і душэўная атмасфера ад паэтычных і прэзентацыйных твораў. Дэкламавалі лаўрэаты абласной літаратурнай прэміі К. Тураўскага розных гадоў. Сярод іх — старшыня абласнога аддзялення СПБ Уладзімір Гаўрыловіч, акцёр тэатра і кіно, рэжысёр і драматург Аляксей Бычкоў, прэзаік і пэтэса Іна Зарэцкая, паэтэса і перакладчык Вольга Раўчанка, якая прэзентавала чатыры кнігі перакладаў з розных моў свету.

Сваімі творчымі набыткамі падзяліліся Ганна Атрошчанка, Галіна Рагавая, Ала Бялькова і сёлетняя

Слова трымае Аляксей Бычкоў.

ўладальніца Гран-пры V Міжнароднага фестывалю-конкурсу маладзёжнай паэзіі і перакладаў «Берагі дружбы» Анастасія Кацюргіна.

Парадаваў жыхароў аграгарадка і Віктар Задарожны, які тут, у Ляскавічах, пачынаў працоўны шлях у якасці дырэктара сельскага Дома культуры, нямала зрабіў дзеля развіцця народных традыцый і песеннай культуры. Самабытны паэт і кампазітар, член Міжнароднага саюза пісьменнікаў і майстроў мастацтва, лаўрэат многіх міжнародных конкурсаў падарыў вяскоўцам шэраг песень, напісаных ім на творы гомельскіх літаратараў.

Улад ПРЫАЗЁРНЫ

«Палессе — мая малая радзіма»

Творчая сустрэча пад такой назвай старшыні Гомельскага абласнога аддзялення СПБ Уладзіміра Гаўрыловіча з жыхарамі аграгарадка Ляскавічы адбылася ў Ляскавіцкай СШ у межах VI Міжнароднага фестывалю этнакультурных традыцый «Кліч Палесся».

Тое, што імпрэза прайшла ў цёплай атмасферы, — не выпадковасць. Пісьменнік тут свой чалавек. Практычна ўсё, што створана літаратарам за 35 гадоў творчай дзейнасці (а гэта даволі немалы набытак — 24 кнігі прозы і 4 публіцыстыкі), прысвечана Палессю, роднаму краю. Уладзімір Гаўрыловіч нарадзіўся непдалёк ад Ляскавічаў, у вёсцы Вятчын, на

Жыткаўшчыне, настаўнічаў у вёсках Бялёў і ў Жыткавічах, дзе працаваў журналістам амаль два дзясяткі гадоў. Зразумела, жыццё на роднай зямлі адбілася на творчасці пісьменніка: амаль усе яго літаратурныя героі — палешукі, звычайныя простыя людзі. Літаратар заўсёды пільна ўглядаецца ў з’явы рэчаіснасці, даследуе паводзіны чалавека ў канкрэтных жыццёвых сітуацыях і такім чынам «падказвае» чытачу, як пры няпростым жыцці заставацца чалавекам.

Перад сустрэчай чытачы змаглі «прайсціся» па родных сцежках пісьменніка дзякуючы дакументальнаму фільму пра жыццёвы і творчы шлях Уладзіміра Гаўрыловіча, створанаму тэлекампаніяй «Гомель». Літаратар распавёў землякам, як ствараліся некаторыя яго творы: трылогія

«Палешукі», раман «Цяпло маладзіка», некаторыя апавяданні... І, зразумела, пра тое, што хвалюе яго сёння. Так, майстар вострасюжэтай прозы, у якой сутыкаюцца два прынцыпы жыцця — чалавечнасць і бездухоўнасць, — перакананы: працяглым палешукам ды і ўсім беларусам ніколі лёгка не жылося, аднак у любой жыццёвай сітуацыі нам трэба захаваць тыя якасці, якія дазваляюць чалавеку заставацца чалавекам. Творца адказаў на пытанні землякоў, падзяліўся творчымі планами, прэзентаваў новую аповесць «Святая Параскева». На ўспамін пра цікавую сустрэчу Уладзімір Гаўрыловіч падарыў школе некалькі сваіх кніг з пажаданнямі берагчы родную зямлю і сваю краіну.

Дар’я ЖЫРОЎСКАЯ

актуальна

Звычка завітваць у бібліятэку

Бібліятэкі павінны шырэць папулярнасць кнігі сярод дзяцей. Такое меркаванне выказала Алена Чарняўская, намеснік дырэктара Цэнтралізаванай сістэмы дзіцячых бібліятэк Мінска, падчас прэс-канферэнцыі ў прэс-цэнтры Дома прэсы.

На пачатку новага вучэбнага года прадстаўнікі бібліятэк, а таксама пісьменнікі ды журналісты чарговы раз выказалі сваё меркаванне наконт папулярнасці і важнасці чытання сярод моладзі.

— Перад дзіцячымі бібліятэкамі сталіцы стаіць даволі складаная задача — пашырэнне чытання як працэсу. Сучасныя дзеці чытаюць не так, як хацелася б дарослым. Ёсць і канкурэнты — гаджэты адцягваюць увагу. Таму бібліятэкару трэба рэкламаваць кнігі і пісьменнікаў, — адзначыла Алена Чарняўская. Яна паведаміла: у бібліятэках праводзяцца выстаўкі, віктарыны, дні сямейнага чытання, майстар-класы. Бібліятэкары выкарыстоўваюць сайты і сацыяльныя сеткі, каб раскажваць пра навінкі ва ўстановах. Добрая традыцыя — бібліятэчныя прэзентацыі новых твораў.

— Пасля сустрэчы з аўтарамі ў дзяцей імгненна ўзнікае попыт на кнігі. Хлопцы і дзяўчаты з задавальненнем бяруцца за чытванне, і трэба толькі ўмець зацікавіць іх

у гэтым — тады не адмовяцца, — адзначыла намеснік дырэктара.

Алена Чарняўская падкрэсліла, што кнігі не стаяць на паліцах. Сучасныя бацькі разумеюць каштоўнасць ведання роднай мовы. Адзначаецца павелічэнне попыту на беларускамоўныя выданні. Сапраўды, важна, каб дарослыя прыводзілі сваіх дзяцей, знаёмілі з кнігамі, выходзілі любоў да чытання. Тады ў падрастаючага пакалення з’явіцца звычка прыходзіць у бібліятэку як у месца, дзе можна знайсці добры твор, сустрэць аўтараў і паразмаўляць з імі.

— У мяне сёння ёсць магчымасць гаварыць пра кнігу ў тым ліку і з пазіцыі ўласнай творчасці, бо шэраг маіх праектаў пабачылі свет у Выдавецкім доме «Звязда», — расказала Алена Стэльмах, першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі. — Сёння творцы вельмі часта ідуць на сустрэчы з дзецьмі і ў бібліятэкі, і ў школы. І гэта вельмі важна не толькі таму, што пісьменнік сам нясе дзецем святло сваіх кніг, але і таму, што так мы больш разумеем дзіцячую псіхалогію, тэмы, якія патрэбны гэтай аўдыторыі. І хочацца, каб кніга ўсё ж такі заставалася адной з галоўных крыніц ведаў і пазнання свету, бо толькі так магчыма, як бы фармальна гэта ні гучала, выхаваць асобу.

Яўгенія ШЫЦЬКА

круглы стол

Знакавай падзеі прысвячаецца

Беларуска-польскія адносіны ў многім фарміруюцца пад уплывам таго, што ў 1920—1939 гадах частка нашай краіны знаходзілася пад уладай Польшчы. 17 верасня 1939 года адбылося ўз'яднанне Заходняй Беларусі з БССР.

Сёлета — 81-я гадавіна знакавай для айчыннай гісторыі падзеі. У рэдакцыі «Звязды» днямі збіраўца гісторыкі, каб пагаварыць за круглым сталом пра

стасункі

«Дружба ў падарунак»

Аўтарская анталогія Байбыты Кашыма пад такою назваю пабачыла свет летась у Алматы.

У выданні змешчаны пераклады паэтычных твораў дзіцячых пісьменнікаў свету. Ёсць у кнізе і «беларускія старонкі». Казахскі паэт пераклаў некалькі вершаў Кастуся Цвірка і Васіля Зуёнка. Дарэчы, яшчэ раней Байбыты Кашым перастварыў на казахскую

мову і апавяданне беларускай пісьменніцы Алены Стэльмах «Павучок Славік».

Варта нагадаць, што за апошнія некалькі гадоў у Беларусі і Казахстане шмат зроблена для ўмацавання беларуска-казахскіх літаратурных сувязей. У Мінску выйшаў на беларускай мове зборнік вершаў пачынальніка сучаснай казахскай літаратуры Абая ў перакладзе Міколы Мятліцкага. Выдадзены

па-беларуску і тры кнігі Немата Келімбетава. Шмат твораў сучасных айчынных паэтаў і празаікаў надрукаваны ў перакладзе на казахскую мову ў перыядычных выданнях Казахстана.

— Гэтыя працэсы ў многім адбываюцца дзякуючы непасрэдным стасункам пісьменнікаў Казахстана і Беларусі, — зазначае казахстанскі літаратуразнаўца, кандыдат філалагічных навук Святлана

Ананьева. — У Беларусі за апошнія дзесяць — пятнаццаць гадоў пабывалі Кайрат Бакбергенаў, Алжас Сулейменаў, Любоў Шашкова, Райхан Мажэнкызы, Валерый Міхайлаў, Нурдаўлет Акыш, Уміт Тажкен... А ў Алматы і Астане мы сустракалі беларускіх кнігавыдаўцоў і пісьменнікаў Алеса Бадака, Уладзіміра Андрывіча, Мікалая Супрановіча, Алену Стэльмах.

Мікола БЕРЛЕЖ

з нагоды

Музей, дзе жыве кніга

Днямі Музею беларускага кнігадрукавання, які знаходзіцца ў Полацку, споўніцца 30 гадоў. Гэта адзіная ў нашай краіне ўстанова такога кшталту. З часам яна ператварылася ў адзін з самых папулярных музеяў Беларусі.

Напярэдадні юбілею ў Нацыянальным Полацкім гісторыка-культурным музеі-запаведніку ладзіўся круглы стол «Камунікатыўныя практыкі актуалізацыі помнікаў кніжнай культуры». Яго

ўдзельнікі абмяняліся досведам, абмеркавалі перспектывы традыцыйных і інавацыйных падыходаў да камунікацыі «кніга — чалавек».

Круглай даце прысвечана і выстаўка «У самы жывы з усіх музеяў з пажаданнямі...». У экспазіцыі прадстаўлены выданні з дароўнымі надпісамі музею, якія ў розны час і пры розных абставінах пакінулі іх аўтары, мастакі, выдаўцы, прадстаўнікі арганізацый і афіцыйныя асобы.

Акрамя гэтага, тут можна ўбачыць матэрыялы, звязаныя з падрыхтоўкай да адкрыцця Музея беларускага кнігадрукавання, кнігі з першых паступленняў з дароўнымі надпісамі. Асобнае месца ў экспазіцыі займаюць кнігі з надпісамі вядомых беларускіх пісьменнікаў і мастакоў, а таксама выданні і аўдыякнігі полацкіх аўтараў з іх аўтографамі.

Міра ІЎКОВІЧ

зваротная сувязь

Паміж вершаў і прозы

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачаў літаратурна-мастацкіх і пазнавальных праекты. У суботу і нядзелю ў праграме «Паэтычная раніца» прагучаць радыёкампазіцыі паводле вершаў Таісы Бондар і Генадзя Бураўкіна. Праграма «Паэзія XXI стагоддзя» прапануе творчасць Яны Будовіч.

У аўтарскай праграме Навума Гальпяровіча «Сюжэт для вечнасці» прагучаць навелы «Паміж цэнтрам і ўскраінай» і «Пацярпі, сыноч».

Публіцыстычны праект выхаднога дня «Кнігалюбу» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, кніжнымі навінкамі і аглядам «ЛіМа». У нядзелю ў радыёверсіі праграмы «Суразмоўцы» слухайце гутарку Навума Гальпяровіча з дырэктарам Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі Аляксандрам Лакоткам.

У «Літаратурнай анталогіі» з панядзелка да пятніцы агучваюцца старонкі

раманаў Людмілы Рублеўскай пра авантуры Пранціша Вырвіча, у «Радыёбібліятэцы» — твора Франсуазы Саган «Рыбіна кроў». «Літаратурныя гісторыі» ў выхадныя ў вячэрні час прапануюць апавяданні беларускіх і замежных аўтараў.

Штотвечар а 21 гадзіне для маленькіх слухачоў на «Культуры» выходзіць «Вячэрняя казка».

Падрабязны расклад перадач даступны на сайце www.radiokultura.by.

12 верасня 80 гадоў спаўняецца Івану Стадольніку, празаіку, паэту, журналісту.

12 верасня — 75 гадоў з дня нараджэння Рыгора Семашкевіча (1945—1982), паэта, літаратуразнаўца, крытыка.

12 верасня 65-гадовы юбілей святкуе Алег Ананьеў, паэт, мастацтвазнаўца.

13 верасня 85-годдзе адзначае Ала Саскавец, пісьменніца.

13 верасня 65 гадоў спаўняецца Аркадзю Жураўлёву, публіцысту.

14 верасня — 115 гадоў з дня нараджэння Абрама Кальцатага (Аркадзя Капялевіча) (1905—1995), кінааператара, заслужанага артыста БССР, заслужанага дзеяча мастацтваў РСФСР.

14 верасня 100 гадоў таму быў заснаваны Нацыянальны акадэмічны тэатр

імя Я. Купалы. У 1920—1926 гг. меў назву Беларускі дзяржаўны тэатр (БДТ), у 1926—1944 гг. — БДТ-1.

14 верасня — 90 гадоў з дня нараджэння Антаніны Лысенкі, літаратуразнаўцы, крытыка.

15 верасня 70-гадовы юбілей святкуе Хведар Гурывіч, паэт.

15 верасня — 110 гадоў з дня нараджэння Германа Ізраіля (1910—1974), педагога, цымбаліста, заслужанага настаяўніка БССР.

15 верасня 85-годдзе адзначае Міхаіл Колас, акцёр, рэжысёр, заслужаны работнік культуры БССР.

15 верасня 80 гадоў спаўняецца Анатолу Лапунову, дырыжору, заслужанаму дзеячу мастацтваў Рэспублікі Беларусь.

16 верасня 85-гадовы юбілей святкуе Анатоль Забалоцкі, кінааператар, рэжысёр, пісьменнік, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР.

17 верасня — 160 гадоў з дня нараджэння Кандрата Лейкі (1860—1921), празаіка, паэта, драматурга, перакладчыка.

17 верасня — 100 гадоў з дня нараджэння Яўгена Крамко (1920—1999), празаіка, публіцыста.

17 верасня 90 гадоў з дня нараджэння Яўгена Лысіка (1930—1991), беларускага і ўкраінскага мастака тэатра, народнага мастака Украіны.

17 верасня 70-годдзе адзначае Іван Карэнда, паэт.

18 верасня — 110 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Лазіцкага (1910—1979), мастака кіно, графіка.

«ЛіМ»-люстэрка

Выстаўка «Альбэрабэла» італьянскага мастака Міма дэ Фелічэ адкрываецца сёння ў Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў Беларусі. Як паведамляе БелТА, праект прымеркаваны да 70-годдзя творцы. Міма дэ Фелічэ з'яўляецца «мастаком аднаго горада». Ён наўмысна не прадае свае работы за межы Альбэрабэла. «Героі яго карцін — сучасныя жыхары, адлюстраваныя за работай або ў час адпачынку, турысты і, вядома, трулы. Майстар паказвае руціннае жыццё ў амаль сюррэалістычным месцы, шчыльна застаўленым белымі будовамі з конусападобнымі дахамі. Людзі па сёння жывуць у гэтых дамах — крохкіх і адначасова вечных», — адзначылі арганізатары. Наведаць выстаўку можна да 11 кастрычніка.

Дзіцячы конкурс песні «Еўрабачанне-2020» адбудзецца ў новым фармаце, паведамляе БелТА. Каб абараніць здароўе артыстаў і гарантаваць іх удзел, міжнародны форум пройдзе ў бяспечным фармаце, усе песні дэлегатаў будуць прадстаўлены ў студыі кожнай краіны-ўдзельніцы. Хутка кампаніі-вяшчальнікі атрымаюць падрабязныя інструкцыі, як падрыхтаваць відэа свайго артыста ў новых умовах. Удзел у песенным конкурсе пацвердзілі 13 краін, у тым ліку Беларусь.

Агульнанацыянальны турыстычны «Літаратурны маршрут» з'явіцца ў Расіі, гаворыцца ў матэрыяле «ИТАР-ТАСС». Па словах Алы Манілавай, статс-сакратара — намесніка міністра культуры Расійскай Федэрацыі, ён можа быць адкрыты ўжо ў наступным годзе. Гісторыка-культурны, турысцкі праект плануюць арганізаваць сумесна з Асацыяцыяй літаратурных музеяў Расіі. «Літаратурны маршрут» — назва рабочая, канчатковы варыянт будзе агучаны пазней.

Рэжысёр «Хроснага бацькі» рыхтуе для глядачоў новую версію трэцяй часткі культывай трылогіі, паведамляе «Deadline». Фрэнсіс Форд Копапа адзначыў, што для новага варыянта стужкі ён стварыў новыя пачаткі і фінал, а таксама змяніў некаторыя сцэны, кадры і музычныя рэплікі. Выхад будзе прымеркаваны да 30-годдзя фільма. Па словах рэжысёра, гэтыя змены дапамогуць стварыць лепшае завяршэнне «Хроснага бацькі» і «Хроснага бацькі II». Вядома, што змененая трэцяя частка з'явіцца ў абмежаваным пракаце сёлета ў снежні. Пасля з ёй будзе магчымасць пазнаёміцца на лічбавых платформах.

На найбуйнейшым у свеце кніжным кірмашы ў Франкфурце, які сёлета пройдзе з 14 да 18 кастрычніка, не будзе кніг, перадае БелТА. Упершыню за больш чым 70 гадоў існавання Франкфурцкі міжнародны кніжны кірмаш, які прымаў штогод больш за 7 тыс. выдавецтваў, літаратурных агенцтваў, медыйных кампаній, кнігагандлёвых аб'яднанняў, не выставіць выданні на стэндах. Павільёны застануцца зачыненымі, за выключэннем аднаго, у якім размесціцца студыя першага канала нямецкага тэлебачання. Прамыя трансляцыі аўтарскіх прэзентацый і тэлеінтэрв'ю з пісьменнікамі адбудуцца з удзелам невялікай колькасці глядачоў. У самім Франкфурце-на-Майне і ў іншых гарадах Германіі пройдуць прэзентацыі, сустрэчы з пісьменнікамі, розныя канферэнцыі. Іх заплававана каля 100. Некаторыя імпрэзы будуць транслявацца ў інтэрнэце. Шырокая праграма кірмашу будзе апублікавана на сайце форуму.

Роберт Дэ Ніра і Джон Малкавіч возьмуць удзел у здымках трылера, які атрымаў назву «Wash Me In The River», паведамляе партал *film.ru*. Рэжысёрам выступіць знакаміты галівудскі прадзюсар Рэндал Эмет, які паўдзельнічаў у стварэнні стужкі «Ірландзец». Над сцэнарыем працуе Адам Тэйлар Гордан. Фільм апісвае як экшн-трылер у духу «Старым тут не месца». Здымкі стартуюць у лістападзе, дата выхаду пакуль невядомая.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Вераснёўскія дні натхнення

Святкаванне Дня беларускага пісьменства Свядзе свой адлік з 1994 года, калі ў Полацку ўпершыню прайшлі ўрачыстасці з нагоды Дня беларускай пісьменнасці і друку. У 1998 годзе было вырашана, што свята будзе адзначацца штогод у першую нядзелю верасня. З таго часу гэтае нацыянальнае свята атрымлівае падтрымку на самых высокіх узроўнях і дае буйным і малым гарадам своеасаблівы штуршок для развіцця ў розных сферах. Так, у мясцінах, што прымаюць свята слова, праводзяць маштабныя работы па рамонце, рэканструкцыі і нават узнаўленні будынкаў, вуліц, плошчаў, ствараюць новыя аб'екты сацыяльна-культурнай сферы, адкрываюць помнікі архітэктуры і мастацтва. Не здрадзілі традыцыям і сёлета.

Палотны Вітольда

Ледзь не галоўнай падзеяй свята стала адкрыццё новага будынка Бялыніцкага раённага мастацкага музея імя Вітольда Бялыніцкага-Бірулі. Па словах міністра культуры Беларусі Юрыя Бондара, дзякуючы рэканструкцыі музей без перабольшвання адпавядае еўрапейскаму ўзроўню. «Сімвалічна, што адкрыццё новага музея прымеркавана да Дня беларускага пісьменства і праходзіць у Год малой радзімы, бо ўсё, што мы робім, гэта ў першую чаргу для нашага падрастаючага пакалення і яго выхавання на аснове нацыянальных традыцый і базавых духоўных каштоўнасцей», — падкрэсліў міністр падчас адкрыцця музея.

У ліку першых гасцей — Алена Цімакова, загадчыца філіяла «Дача "Чайка"» народнага мастака БССР і РСФСР, што ў Цвярской вобласці. «На магілёўскай зямлі я не ўпершыню: наведвала міжнародныя пленэры, неаднаразова — адкрыцці выставак, — адзначыла Алена Цімакова. — Параўноўваюць цяперашні, абноўлены, будынак з папярэднім не мае сэнсу — тут усё цудоўна. Цешыцца, што калегі здолелі ўмясціць у экспазіцыю ўсё, што толькі магчыма. Пашыраныя плошчы цяпер дазваляюць лёгка гэта зрабіць».

Алена Цімакова таксама нагадала, што Вітольд Бялыніцкі-Біруля пражыў ва Удомельскім краі 45 гадоў. «Карыстаючыся выпадкам, запрашаю ўсіх беларусаў, асабліва асоб творчых, пазнаёміцца з гэтымі мясцінамі. Усё ж на дзве краіны ў нас адзін мастак, адна прастора, адно поле для натхнення», — дадала яна, адзначыўшы, што з беларускімі калегамі ёсць што абмеркаваць. Магчыма, неўзабаве мы даведаемся пра новыя сумесныя праекты, якія дазваляць даведацца пра незаўважаныя эпізоды з асабістага і творчага жыцця мастака.

А пакуль ёсць нагода гаварыць пра творчыя вынікі: беларускі мастак, дарэчы, уладжэнец Бялыніцкага раёна, Віктар Альшэўскі падарыў музею новую работу — партрэт Вітольда Каэтанавіча пад назвай «Залатое палатно Вітольда», над якім працаваў увесь гэты год. Работы сучаснага мастака таксама змешчаны ў адной з чатырох залаў, дзе плануецца праводзіць зменныя выставачныя праекты, побач з карцінамі яшчэ аднаго майстра з Бялынічаў — Ларысы Журавовіч. Да Дня беларускага пісьменства супрацоўнікі музея арганізавалі дзве выстаўкі менавіта ў гэтай спецыяльнай зале. Першая экспазіцыя знаёміць з творчасцю згаданых сучасных мастакоў з Бялынічаў, а таксама з работамі магілёўчана Паўла Дзімітрыядзі і Паўла Масленікава, народнага мастака Беларусі. На другой выстаўцы, прысвечанай сацрэалізму, змешчаны такія работы 1950—1960 гадоў, як «Апоўдні» Васіля Ціханенкі,

Міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Ігар Луцкі ўручае Нацыянальную літаратурную прэмію Івану Саверчанку.

«Пасля працы» Міхаіла Сеўрука, «Гарачая гадзіна» Васіля Ярмоленкі, «Ільнаводка» Васіля Цвіркі, «Экскурсія школьнікаў на завод» Генрыху Бржазоўскага ды іншыя. Цэнтральны твор належыць пэндзлю Міхаіла Савіцкага: гэта партрэт мастацтваўнаўцы, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР, першага дырэктара Дзяржаўнага мастацкага музея Беларусі Алены Аладавай, якая стала ініцыятарам вяртання работ Бялыніцкага-Бірулі і ў Мінск, і ў Бялынічы.

Адна з залаў прысвечана, натуральна, творчасці Бялыніцкага-Бірулі. Тут можна адчуць дзіўную прыгажосць работ (а іх у музеі 27), якія нясучы у сабе боскае святло, разлітае па Бялыніччыне і па ўсёй Беларусі, а таксама ацаніць сціплы, стрыманы каларыт твораў Бялыніцкага-Бірулі, які натхняўся прыродай гэтага краю, падкрэсліла падчас экскурсіі вядучы навуковы супрацоўнік Магілёўскага абласнога краязнаўчага музея імя Е. Р. Раманава Марына Тарасова. Другая зала распавядае пра гісторыю Прыдзруцкага краю. Адна з найярчэйшых работ экспазіцыі — «Вызваленне Бялыніч у 1812 г.» Леаніда Шчамялёва. Яшчэ адна зала прысвечана духоўнай спадчыне рэгіёна. Сапраўдныя скарбы гэтай пляцоўкі — фрэска «Нясенне крыжа», або «Узыходжанне на Галгофу», і фрагмент фрэскі «Сон Якава» з разбуранага кляштара кармелітаў у Бялынічах. Выдатна дапоўніла экспазіцыю «Вяртанне» Ларысы Журавовіч.

Фестывальныя штрыхі-дэталі

Увесь цэнтр горада падчас святкавання Дня беларускага пісьменства ператварыўся ў вялікую пешаходную плошчу. У даволі насычанай праграме свята было шмат літаратурнага: аўтограф-сесіі, сустрэчы з пісьменнікамі, прэзентацыі кніг... Кніжны кірмаш, заўважылі госці свята, быў не такі буйны, як заўсёды, хоць, відавочна, ахвотнікі мелі магчымасць выбраць кнігу на свой густ. Асабліва ўвага сёлета — да класікаў. Так, у гарадскім медыяцэнтры «Зорка» Дзяржаўным музеем гісторыі беларускай літаратуры і Дзяржаўным літаратурным музеем Янкі Купалы былі арганізаваны выстаўкі «Кузьма Чорны. Чалавек — гэта цэлы свет...» (да 120-годдзя з дня нараджэння пісьменніка) і «Ты далёка, ты блізка, ты побач», прысвечаная сяброўскім, творчым стасункам Янкі Купалы і беларускіх літаратараў ды перакладчыкаў Купалы. Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа падрыхтаваў выстаўку «Наперадзе многа дарог і шмат далечынь». Экспазіцыя з архіўнымі дакументамі і фотаздымкамі раскрыла Якуба Коласа ў першую чаргу як грамадскага дзеяча. Многіх, дарэчы, зацікавіў квест «Скарбы князя Гальшанскага», створаны па творах Уладзіміра Караткевіча.

Шэраг тэматычных пляцовак кожнага раёна Магілёўскай вобласці (здаецца, нават большая частка свята) быў звязаны з гісторыяй і традыцыямі. Музей гісторыі Магілёва, напрыклад, прывёз невялікую выставачную экспазіцыю, дзе размясціліся карціны і кнігі, сярод якіх статут ВКЛ 1594—1595 гг. Лялечны гурток «Бусляны», што дзейнічае пры шкоўскай раённай дзіцячай бібліятэцы, паказаў спектаклі «Пых» і «Церамок» па матывах народных казак. Буйніцкі падворак, які размясціўся на адной з галоўных пляцовак, прадставіў жывёл з адмысловай «Кнігі казак». Запразалі і на этнасьвята «У госці да ра-

дзімічаў». Як адзначыла метадыст Чавускага раённага цэнтра культуры і вольнага часу Алеся Далецкая, на выстаўцы, якая стала традыцыйнай, заўсёды прадстаўляюць прадметы ткацтва і ганчарства продкаў. Але асаблівай цікавасцю гасцей карысталіся аўтарскія вырабы мастацкага кавання Сяргея Кудзікава. Мсціславец некалі змяніў інфарматыку на кавальскую справу, пра што не шкадуе: «Я ўжо 12 гадоў займаюся кавальствам. Выхоўваю дзяцей у гэтым кірунку, праводжу майстар-класы, бо дзецям трэба прывіваць любоў да працы. А між тым гэтая справа дае і прыбытак». За палову святачнага дня Сяргей Кудзікаў скаваў дзве падковы і лыжку для абутку, якія адразу і прадаў.

На фестываль у Бялынічы традыцыйна з'ехаліся рамеснікі з усёй вобласці і іншых рэгіёнаў, прадставіўшы адзенне і ўпрыгажэнні ручной работы, прадметы побыту, разнастайныя тэматычныя сувеніры. Прыехалі і прадстаўнікі прамысловых прадпрыемстваў вобласці. Яны не толькі прэзентавалі сваю прадукцыю, але і расказалі пра гісторыю развіцця іх заводаў і арганізацый.

Эстафета слова

Частка свята, якая традыцыйна звяртае на сябе больш за ўсё ўвагі, — цырымонія адкрыцця: сёлета яна атрымала назву «Беларускі тэкст». У прывітальным слове Прэзідэнта Аляксандра Лукашэнкі ўдзельнікам і гасцям, якое зачытаў намеснік кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Андрэй Кунцэвіч, адзначаецца, што гэтае свята — асабліва падзея ў культурным жыцці Беларусі. «Гэтыя вераснёўскія сустрэчы — добрая падстава для кожнага з удзельнікаў і гасцей Дня пісьменства яшчэ раз зразумець, што беларусаў, якіх бы поглядаў яны ні прытрымліваліся, заўсёды аб'ядноўваюць матчына мова, адзіны лёс і Бацькаўшчына. І гэты каштоўны скарб-спадчыну мы павінны зберагчы для нашчадкаў», гаворыцца ў прывітальным слове.

Галоўнымі ж тэмамі святачнага канцэрта сталі 75-годдзе Вялікай Перамогі і завяршэнне трылогіі малой радзімы. «Aura», Алёна Ланская, Руслан Аляхно, «Песняры», Аляксей Хлястоў, «Чысты голас», Анатоль Ярмоленка і многія іншыя, у тым ліку юныя, выканаўцы парадавалі выступленнямі прысутных (між тым канцэрт закрываў «Як ствараліся традыцыі малой радзімы» таксама сабраў яркіх прадстаўнікоў беларускай эстрады). З эпохі Сярэднявечча звярнуўся да гасцей Леў Сапега, якому ў свой час належалі гэтыя мясціны. Ён ніколі не шкадаваў ні сіл, ні грошай для адкрыцця духоўнага цэнтру і школ, бо з трапятаннем ставіўся да роднага краю.

Прыемнай падзеяй для ўсіх прысутных стала ўручэнне Нацыянальнай літаратурнай прэміі. На сцэне міністр інфармацыі Ігар Луцкі і першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах уручылі ўзнагароды пераможцам. «Літаратура — гэта неад'емная частка багатай і глыбіннай беларускай культуры. Яна дазваляе нам зазірнуць у мінулае, пабачыць, што чакае ў будучыні. Таму ад яе залежыць вельмі многае. Хацелася б, каб мы ўсе разам зрабілі так, каб наша будучыня была светлай і яскравай», — адзначыў Ігар Луцкі.

«Літаратура, мастацтва, гуманітарныя веды адыгрываюць найважнейшую ролю ў захаванні духоўна-культурнага суверэнітэту краіны, умацаванні дзяржаўнасці і нашай ідэнтычнасці. Мастацкае слова спрыяе інтэлектуальнаму сталенню асобы, развівае фантазію, творчыя і маўленчыя здольнасці. Нацыянальнае прыгожае пісьменства кансалідуе нацыю, нацэльвае людзей на стваральную працу», — упэўнены Іван Саверчанка, пераможца ў намінацыі «Лепшы твор літаратурнай крытыкі і літаратуразнаўства», які выступіў падчас ўзнагароджання. Не ўсе лаўрэаты, якія сталі вядомыя за некалькі тыдняў да свята, прысутнічалі ў Бялынічах, але ўзнагароды і дыпламы ім будуць уручаны ў Мінску.

Сімвалічнае завяршэнне — урачыстая цырымонія перадачы вымпела Дня беларускага пісьменства наступнай літаратурнай сталіцы. Старшыня Бялыніцкага раённага выканаўчага камітэта Васіль Захаранка адзначыў, што прымаць гэты фестываль — справа ганаровая і адказная, бо, святкуючы, мы аддаём даніну павагі ўсім, хто ствараў мову і культуру. У сваю чаргу Сяргей Пілішчык, старшыня Капыльскага раённага выканкама, гэтае меркаванне падтрымаў, а таксама запрасіў на свята, якое ў 2021 годзе будзе прымаць Міншчына.

Яўгенія ШЫЦЬКА
Фота Яўгена ПЯСЕЦКАГА

Першую экскурсію вядзе Марына Тарасова.

Надзеі на пастаянны дыялог

Круглы стол «Мастацкая літаратура як шлях Кадзін да аднаго. Слова стваральнае і слова разбуральнае», што прайшоў у Бялынічах — сёлетняй сталіцы свята прыгожага пісьменства, звярнуў увагу на шэраг істотных праблем у міжнародных памкненнях беларускай нацыянальнай літаратуры, якія патрабуюць вырашэння. Пра гэта і хачэлася б пагаварыць з разлікам на тое, што скажанае, магчыма, пачуюць і ў іншых краінах, асабліва нашы суседзі.

Па-першае, досыць выразна акрэсліваецца за мінулыя гады, што найбольшую актыўнасць у стасунках з беларускімі пісьменнікамі на пляцоўцы круглага стала (нагадаем, што яна існуе, развіваецца ў Беларусі з 2007 года) выцягваюць літаратары з Расійскай Федэрацыі. Як пацвярджае гэтага згадаем, што ў розныя гады ў прырададзень Дня беларускага пісьменства ў Мінск, іншыя гарады Беларусі наведваліся пісьменнікі, перакладчыкі з Масквы, Санкт-Пецярбурга, іншых расійскіх гарадоў: Максім Замшаў, Георгій Прахін, Юрый Казлоў, Вячаслаў Купрыянаў, Уладзімір Берасеў, Вячаслаў Ар-Сяргі, Рэнат Харыс, Роберт Мінулін, Зульфія Хананав, Валеры Казак, Аляксандр Казінцаў, Аляксандр Лівергант, Валеры Тургай, Алесь Кажадуб, Любоў Турбіна, Юрый Салаўёў, Адам Ахматукаеў... І літаральна з кожным з калег у беларусаў завязаліся кантакты, добрыя стасункі, актыўныя перакладчыцкія сувязі. Як вынік — публікацыі ў Расіі і Беларусі, ды і розныя дзеі таксама — іншыя паездкі, прэзентацыі, творчыя сустрэчы, круглыя сталы ўжо ў Маскве і Санкт-Пецярбургу... Чаму б не сістэматызаваць гэтыя творчыя кантакты? Як гэта ўсё ж такі зрабіць? Патрэбна перыядычнае выданне, якое б аб'ядноўвала ініцыятывы, фарміравала пастаянства ў зносінах. Вопыт пакладзены і ў гэтым кірунку. Выдавецкі дом «Звязда» выкладае мастацкія і публіцыстычныя тэксты ўдзельнікаў круглага стала на інтэрнэт-партале «Созвучие: литература и публицистика стран Содружества». Пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь выдаецца штогадовы альманах «Созвучие» (на рускай мове). У 2019 і 2020 гады «Мастацкая літаратура» выдала альманах «Далягляды» з перакладамі твораў пісьменнікаў розных краін на беларускую мову. Але патрэбна перыядычнае выданне — часопіс ці газета. Ёсць два варыянты развіцця падзей. Першы — перыядычны літаратурна-мастацкі часопіс, які знаёміў бы са здабыткамі рускіх пісьменнікаў, друкаваў на рускай мове творы беларускіх пісьменнікаў. Некалі ж выходзіла ў Мінску «Всемирная литература». І другі варыянт — распачаць у Беларусі выданне «беларускага выпуску» якой-небудзь расійскай перыёдыкі. Напрыклад, «Літаратурной газеты» в Беларусі»...

Галоўны рэдактар часопіса «Вясёлка» Уладзімір Ліпскі і начальнік упраўлення выдавецкай і паліграфічнай дзейнасці Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь Уладзімір Андрэевіч абмяркоўваюць новыя выданні.

Другі аспект для разваг. Круглы стол у Мінску — і пляцоўка для сустрэч пісьменнікаў з краін Цэнтральнай Азіі, Еўропы. За трынаццаць апошніх гадоў на Дзень беларускага пісьменства прыязджалі літаратары Сербіі, Чарнагорыі, Польшчы, Балгарыі, Літвы, Латвіі, Казахстана, Таджыкістана, Кыргызстана, Узбекістана, Азербайджана, Арменіі, Грузіі, Малдовы... Слабадан Ракіціч, Прэдраг Кіюк, Слабадан Вуканавіч, Мая Длгчава, Сіражыдзін Саідаў, Яронімас Лаўцюс, Вітаўтас Жэймантас, Рысалат

Хайдарав, Ато Хамдам... Пералік можа быць дастаткова доўгі. І літаральна кожная сустрэча мастакоў слова спрыяла сяброўству, нараджэнню ініцыятыў па перакладзе беларускай літаратуры — твораў сучасных беларускіх пісьменнікаў і класікаў беларускай літаратуры на іншыя мовы, выданне перакладаў у іншых краінах. І ўсё ж гэтая праца пакуль носіць бессістэмны характар. Як першачарговыя крокі, на якія арганізатарам круглага стала «Мастацкая літаратура як шлях адзін да аднаго» ўсё ж трэба было б настойліва звярнуць увагу, бачацца наступныя захады. Чаму б не заснаваць у Мінску пры падтрымцы Саюза пісьменнікаў Беларусі і трох міністэрстваў — інфармацыі, культуры і адукацыі — пастаянна дзеючы семінар перакладчыкаў беларускай літаратуры? Такая двухтыднёвая школа, такі двухтыднёвы збор перакладчыкаў, якія ўжо праявілі цікавасць да беларускай літаратуры, маглі б

Падчас пасяджэння круглага стала.

стаць новай праявай кансалідацыі прыязных да Беларусі мастакоў слова. Ужо ёсць і кандыдаты, якімі нешта зроблена, а кімсьці з іх — і шмат што зроблена па прапагандзе беларускай літаратуры ў сваіх краінах. Вітаўтас Жэймантас з Літвы, Даяна Лазаравіч з Сербіі, Рысалат Хайдарав з Узбекістана, Аляксандр Элердашвілі з Грузіі, Нурдаулет Акыш, Анур Алімжанав, Ават Масімаў з Казахстану, Камран Назірлі, Флора Надзі, Салатын Мірзоева з Азербайджана...

Патрэбна і стварэнне Літаратурна-мастацкага фонду для арганізацыі, рэалізацыі перакладчыцкіх праектаў. Грамадскага ці нават дзяржаўнага. Не ва ўсіх краінах ахвотна выдаюць пераклады, не маючы на гэта сродкаў з краіны, адкуль аўтар тых ці іншых твораў. Такія фонды, якія выдзяляюць гранты, фінансаванне на пераклад і публікацыю кніг нацыянальных аўтараў, ёсць у шэрагу краін. І ў поста-савецкіх краінах — таксама. У прыватнасці, у Азербайджане, Узбекістане.

...Бялыніцкі круглы стол у асноўным працаваў у віртуальным фармаце. Да размовы з дапамогай сацыяльных медыя з іншых краін далучыліся галоўны рэдактар «Літаратурной газеты», паэт, празаік, перакладчык Максім Замшаў (ён нядаўна пераклаў на рускую мову «Санеты» Янкі Купалы), галоўны рэдактар выдавецтва «Художественная литература» Георгій Прахін, дырэктар Марыйскага кніжнага выдавецтва, празаік, перакладчык Юрый Салаўёў, літаратуразнаўца, паэт, перакладчык з Калмыкіі Рыма Ханінава, суразмоўцы з Балгарыі, Казахстана... З беларускага боку непасрэдна ў Бялынічах у размове ўдзельнічалі дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура», паэт, празаік, перакладчык Алесь Бадак, празаік, палітолаг Сяргей Трахімёнак, першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі празаік Алена Стэльмах, намеснік міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь Ігар Бузоўскі, прафесар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, доктар філагічных навук, літаратуразнаўца Іван Чарота... Свае прывітанні кругламу сталу папярэдне даслалі: з Грознага — Адам Ахматукаеў, Пецімац Пецірава, з Масквы — Аляксандр Казінцаў, Мікалай Чаркашын, з Баку — Салатын Мірзоева, Камран Назірлі, Ірада Мусаева, з Чабаксараў — Валеры Тургай... Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь прынята рашэнне па выніках працы круглага стала ў Бялынічах выдаць зборнік дакладаў, выступленняў, прывітальных слоў. Праца прадаўжаецца!.. Наступны круглы стол «Мастацкая літаратура як шлях адзін да аднаго» пройдзе ў Капылі, на Міншчыне, у прырададзень XXVIII Дня беларускага пісьменства.

Мікола БЕРЛЕЖ
Фота БелТА

Гісторыя і культура: досвед краязнаўцаў

Навукова-практычная канферэнцыя «Бялыніцкія чытанні» прайшла ў межах XXVII Дня беларускага пісьменства. Гутарка пісьменнікаў і краязнаўцаў была скіравана на праблемы, планы і дасягненні краязнаўства на Беларусі.

Удзельнікаў навукова-практычнай канферэнцыі віталі супрацоўнікі Міністэрства інфармацыі і Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. У адрас удзельнікаў чытанняў былі зачытаны вітальныя звароты міністра інфармацыі Ігара Луцкага і міністра культуры Юрыя Бондара. Разам з віншаваннямі выказана падзяка за вялікую даследчую краязнаўчую работу на карысць сваёй малой радзімы і ўсёй краіны. Гэта дапамагае зразумець многае пра здабыткі айчынай гісторыі і краязнаўства.

Пра насычаную даследчую дзейнасць спадчыны Бялыніччыны сведчыць і тое, што з 2002 года тут працуе Бялыніцкае краязнаўчае таварыства, а ў 2005 годзе на шостых Бялыніцкіх краязнаўчых чытаннях была створана Асацыяцыя краязнаўцаў малых мястэчак, куды ўвайшлі даследчыкі мясцовых традыцый і звычаяў з Асіповічаў, Бялынічаў, Эсмонаў, Міславічаў, Чавусаў, Краснаполля, Шклова, Чэрыкава, Галоўчына. Мэта — вывучэнне мінулага родных паселішчаў, а таксама папулярызацыя гісторыі і культуры сваіх раёнаў ды абмен досведамі.

Шмат разоў падчас свята згадвалася, што бялыніцкая зямля — малая радзіма сусветна вядомага мастака Вітольда Бялыніцкага-Бірулі, пісьменнікаў і паэтаў Аскара Кургунава, Янкі Ша-рахоўскага, Ігара Шклярэўскага, іншых дзеячаў культуры і навукі. На радзіме беражліва захоўваюць любыя згадкі пра іх, з гонарам працягваюць традыцыі. Шмат у гэтым напрамку працуе пісьменнік і рэдактар раённай газеты «Зара над Друццю» Міхась Карпечанка, які ў ліку 24 даследчыкаў узяў удзел у «Бялыніцкіх чытаннях». Сёлетня ў розных мінскіх выдавецтвах выйшла тры яго кнігі на краязнаўчую тэматыку. У выступленні ён адзначыў, што сярод асветнікаў, якія праславілі Бялыніцкі край у дарэвалюцыйны час, былі іераманах Бялыніцкага Раства-Багародзіцкага манастыра Васіль. За 8 гадоў свайго знаходжання ў Бялынічах ён выдаў 15 кніг і брашур. Звярнулі ўвагу і на тое, што Васіль спрабаваў свае сілы ў пісьменніцкай дзейнасці. Яго паэтычная спадчына — тры зборнікі на рускай мове.

У межах навукова-практычнай канферэнцыі граматамі аддзялення гуманітарных навук і мастацтваў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі ўзнагароджаны найлепшыя даследчыкі, якія зрабілі ўнёсак у беларускую культуру і літаратуру. Сярод іх — стваральнік своеасаблівай энцыклапедыі пра свой аграгарадок Уладзімір Чужаўка, гісторык Вішоўскай сярэдняй школы.

Удзельнікі чытанняў таксама змаглі азнаёміцца з выстаўкай Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Былі прадстаўлены работы пераможцаў конкурсу «Бібліятэка — асяродак нацыянальнай культуры», які праводзіцца сярод публічных бібліятэк Беларусі з мэтай раскрыцця творчага патэнцыялу і распаўсюджвання нацыянальнай гісторыі, мовы і культуры. У конкурсе прымалі ўдзел 43 спецыялісты з ліку сельскіх, раённых, пасялковых і гарадскіх бібліятэк. Усім удзельнікам і гасцям «Бялыніцкіх чытанняў» і Свята беларускага пісьменства былі прадстаўлены іншыя выстаўныя практыкі Нацыянальнай бібліятэкі. Так, у Бялыніцкім раённым цэнтры культуры адбылася прэзентацыя «Інфармацыйныя скарбы зямлі беларускай. Магілёўшчына». Галоўны бібліяграф навукова-даследчага аддзела бібліяграфіі Андрэй Бараноўскі пазнаёміў з мультымедычнымі выданнямі ўстаноў, прысвечанымі гісторыі і культуры Магілёўскага краю. Пазнаёміцца можна было і з кніжна-ілюстрацыйнай выстаўкай «Духовныя скарбы зямлі беларускай». У экспазіцыі былі прадстаўлены выданні аб праваслаўных і каталіцкіх храмах краіны, помніках сакральнага жывапісу і станаўленні іканапіснай школы на беларускіх землях. Асобны раздзел выстаўкі «Жыровіцкая святыня» быў прысвечаны Жыровіцкаму Успенскаму мужчынскаму кляштару, дзе захоўваецца святыня, шанаваная не толькі беларусамі, але і вернікамі іншых краін. Частка выстаўкі пад назвай «Іконы: даследаванні» змясціла выданні пра феномен іконы з пункту гледжання тэалогіі, іканаграфіі і нават уфалогіі.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Дзеля духоўнага адраджэння

Навукова-асветніцкая экспедыцыя «Дарога да святых» з Благадатным агнём ад Гроба Гасподняга ўпершыню выправілася ў вандроўку больш за чвэртку стагоддзя назад і з таго часу застаецца своеасаблівым сімвалам духоўнага жыцця краіны, сцвярджаючы непарыўную сувязь хрысціянства з культурай і мастацтвам.

Удзельнікі — святары, навукоўцы, пісьменнікі, тэатралы, кампазітары, народныя майстры, журналісты — на працягу некалькіх дзён вандруюць па гарадах і мястэчках Беларусі, сустракаюцца з прыхаджанамі, мясцовымі жыхарамі, наведваюць навучальныя ўстановы, бібліятэкі, музеі, сацыяльныя прытулкі. Адбываюцца навукова-творчыя канферэнцыі, на сустрэчах гучыць пранікнёнае пастырскае слова.

У розныя гады ў праекце ўдзельнічалі пісьменнікі Анэля Тулупава, Браніслаў Спрычан, Васіль Жуковіч, Генадзь Пашкоў, Валянціна Коўтун, Алесь Махнач, Алесь Петрашкевіч, Уладзімір Ліпскі, Анатоль Бутэвіч, народная артыстка Марыя Захарэвіч, вядомы археолаг прафесар Пётр Лысенка, прадстаўнікі міністэрстваў інфармацыі, адукацыі, культуры, супрацоўнікі вышэйшых навучальных устаноў.

Сёлета пілігрымы зноў выправіліся ў падарожжа. Зранку 2 верасня ў Свята-Духавым кафедральным саборы па традыцыі напачатку адбыўся малебен. Благаслаўленне ў дарогу прагучала ад Мітрапаліта Мінскага і Заслаўскага, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі Веніяміна. Ён адзначыў, што экспедыцыя ў гэтым годзе — не толькі асветніцкая і духоўная, але і нясе слова пра мір, якое будзе абапірацца на Слова Божае.

Гэтым разам у вандроўцы ўзялі ўдзел протаіерэй, настаяцель храма Святога Міколы Цудатворцы ў вёсцы Вялікая Ухалода Барысаўскага раёна айцец Аляксандр Пачопка і іерэй, святар храма Андрэя Першазваннага ў Мінску айцец Кірыл Гардун. Навуковы складнік прадставілі член-карэспандэнт Акадэміі навук, доктар філалагічных навук, прафесар Сцяпан Лаўшук, перакладчык, літаратуразнаўца, доктар філалагічных навук,

прафесар Іван Чарота, старшы навуковы супрацоўнік Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Ігар Шаладонаў, а таксама непасрэдны кіраўнік экспедыцыі, супрацоўнік Акадэміі навук, даследчык літаратуры Алесь Лапата-Загорскі. Сярод астатніх удзельнікаў — філосаф і гісторык, старшыня Брацтва святых віленскіх мучанікаў Мікалай Матрунчык, паэт Вадзім Спрычан, іншыя культурныя дзеячы. Музычна-лірычнае суправаджэнне забяспечваў ансамбль сярэднявечнай музыкі «Вір» з Барысава пад кіраўніцтвам Марыны Лайковай.

Фотамастак, журналіст і паэт Яўген Пясецкі ад самага пачатку з'яўляецца летанісцам праекта, рупліва фіксуе адметныя сустрэчы і падзеі, сведчаннем чаму — аператыўны дзённік-справаздача на старонках газеты «Звязда» і на сайце, а таксама шматгадовы фотаархіў экспедыцыі, які прэзентуецца аўтарам падчас імпрэз.

Адзін з самых важных этапаў вандроўкі — наведванне Святога Поля каля вёскі Загор'е Сталавіцкага сельсавета Баранавіцкага раёна, дзе ў 1983 годзе была знойдзена Адзігітрыя — Загор'е-Сталавіцкая цудатворная ікона Божай Маці. Унікальная знаходка апынулася ў каўшы экскаватара падчас будаўніцтва аўтамагістралі Берлін — Брэст — Масква. Як высветлілася пазней, на Святым Полі знаходзіцца пахаванні часоў Першай сусветнай і ранейшых войнаў. Адметна, што гэтыя маляўнічыя і багатыя на гісторыю мясціны — радзіма паэтэсы, заслужанага работніка культуры, лаўрэата прэміі «За духоўнае адраджэнне» Ніны Загорскай (манахіні Кіры), якая стаяла ля вытокаў праекта, шмат гадоў узначальвала «Дарогу да святых», а цяпер з'яўляецца яе ганаровым кіраўніком. Дарэчы, сёлета Ніна Сымонаўна адсвяткавала свой 80-гадовы юбілей.

Тут жа, на асвечанай праваслаўнай святыхняй зямлі, адбыліся памятныя сустрэчы ўдзельнікаў экспедыцыі з мясцовымі жыхарамі. Свае дзверы для вандроўнікаў гасцінна расчынілі музей-сядзіба Адама Міцкевіча «Завоссе» і Баранавіцкі раённы цэнтр рамёстваў.

Далейшы шлях пралёг на Магілёўскую зямлю, у горад Асіповічы. Там адбыўся хрэсны ход ад Свята-Увядзенскага храма да старадаўняй Крыжа-Узвіжанскай царквы, дзе быў пасаджаны Сад Малітвы. Пасля правядзення малебна Благадатны агонь перадалі на свечкі прыхаджан. Сустрэча завяршылася духоўна-асветніцкай творчай вечарынай на царкоўным падворку.

Пяцідзённае падарожжа ахапіла шэраг раённых цэнтраў Магілёўшчыны, кожны з якіх звязаны з імёнамі і дзейнасцю славетных айчынных пісьменнікаў і дзеячаў культуры, такіх як Андрэй Мрый, Аляксей Пысін, Кузьма Хромчанка, Валянцін Ермаловіч, Алесь Пісьмянкоў... Гасцінна сустракалі падарожнікаў Краснаполле, Касцюковічы, Хоцімск, Клімавічы. Запомнілася наведванне Дома прыёмнай сям'і ў Касцюковічах, якім кіруе Раіса Кірпічэнка. Яна стварыла для сваіх выхаванцаў сапраўдную сямейную атмасферу, напоўненую любоўю і клопатам.

Хоцімшчына вітае экспедыцыю.

Падчас малебны ў храме.

Удзельнікі экспедыцыі падаравалі дзеткам цацкі і кнігі, гучалі музыка і спевы, быў праведзены майстар-клас па старадаўніх танцах.

У Клімавічах адбылася цікавая сустрэча ў Цэнтральнай раённай бібліятэцы імя І. Пехцерава. Супрацоўнікі кніжніцы распавялі пра свае надзённыя клопаты, падзяліліся бачаннем перспектывы развіцця ўзаемадзеяння з чытачом. Доклад па тэме фарміравання духоўнай культуры асобы зрабіла дырэктар Клімавіцкай бібліятэчнай сеткі Таццяна Даменікан. З інтарэсам была ўспрынята анлайн-экскурсія па навакольных храмах і відэапрэзентацыя, прысвечаная вопыту работы Клуба традыцыйных славянскіх каштоўнасцей. А бібліяграф Вольга Максімовіч нават правяла з гасцямі віктарыну па праваслаўнай культуры.

Напрыканцы экспедыцыі ўзяла кірунак на Бялынічы — сёлетнюю сталіцу Дня пісьменства. У пасёлку Вішаў быў пасаджаны Сад Малітвы і праведзена вячэрняе богаслужэнне ў храме Святых Апосталаў Пятра і Паўла. У саміх Бялынічах 6 верасня прайшла святочная служба ў царкве Бялыніцкай Божай Маці, адбыўся хрэсны ход да капліцы на Лынскай гары. Удзельнікі атрымалі магчымасць папрысутнічаць на ўрачыстасцях, прысвечаных адкрыццю скульптурнай кампазіцыі іконы Божай Маці «Бялыніцкая», а таксама на адкрыцці мастацкага музея імя В. К. Бялыніцкага-Бірулі.

Чарговы раз засведчыўшы сваю ўнікальнасць і за патрабаванасць, «Дарога да святых» не збіраецца спачываць на лаўрах: у планах арганізатараў — наведванне славетных мясцін і храмаў, новыя сустрэчы і цікавыя задумкі, скіраваныя на духоўнае адраджэнне нацыі.

Іван ПЛЁСАЎ
Фота Яўгена ПЯСЕЦКАГА

цікавыя факты

Наперадзе — новыя дарогі

Карпатліва назбіранай за гады вандровак інфармацыяй падзяліўся з чытачамі «ЛіМа» кіраўнік «Дарогі да святых», галоўны захавальнік цудатворнай Загор'е-Сталавіцкай іконы Пакрову Прасвятой Багародзіцы Алесь Лапата-Загорскі:

— За 27 гадоў праз вандроўку прайшло 406 удзельнікаў, а да яе арганізацыі агулам спрычыніліся 2186 чалавек.

За ўвесь час экспедыцыя адолала 34 400 кіламетраў, а пешымі хрэснымі

хадамі — амаль 661 кіламетр. З непагаснай лампадай духоўнасці прайшлі 3 мільёны 131 тысяча вернікаў, а ўсяго ў мерапрыемствах экспедыцыі паўдзельнічала 5 мільёнаў 198 тысяч чалавек. Толькі ўявіце: акафістныя песнапенні, а за пешай грамадой вернікаў слухмяна, не абганяючы, цягнуцца доўгі цуг аўтамашын... І так у кожным населеным пункце, які быў на шляху пілігрымаў!..

Благадатным агнём асвечана 655 храмаў, капліц і манастыроў.

За ўвесь час лампаднікі выступілі ў 2757 аўдыторыях.

У садах малітвы высаджана 3234 самыя розныя дрэўцы: яблынькі, дубкі, арабінкі, бярозкі, клёнікі, ліпкі, каштаны, вязы, туі, лістоўніцы... Усё гэта надзвычай яскрава запомнілася як удзельнікам экспедыцыі, так і мясцовым жыхарам.

Прасфоры з Мінскага Свята-Духава сабора — благаслаўленне Высокапраасвяшчэннейшага Мітрапаліта, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі — падчас экспедыцыі атрымалі 1013 прыходаў, каля двух тысяч удзельнікаў і арганізатараў экспедыцыі і Дня беларускага пісьменства.

Фотаспіс цудатворнай Загор'е-Сталавіцкай іконы Пакрову Прасвятой Багародзіцы — Шляхаводнай Адзігітрыі экспедыцыі, благаслаўлены Высокапраасвяшчэннейшымі Мітрапалітамі Філарэтам, Паўлам і Веніямінам як малітоўны Вобраз, перададзены 373 храмам, манастырам і капліцам.

Удзельнікам хрэсных хадоў і духоўных дзействаў, а таксама пры наведванні сацыяльных прытулкаў, бальніц, дзіцячых дамоў, школ-інтэрнатаў, дамоў ветэранаў вайны і працы, спецыяльных адукацыйных і іншых аўдыторый ахвяравана 107 800 свечак, апаленых Благадатным агнём.

Сыны бацькі-плытагона

Ой, пры беразе над Нёмнам
Зелянее асака...
Раскажы пра плытагона,
Нёман — родная рака...

Воды плыткія нясуцца,
Падмываюць карані...
Ой, ты, доля плытагона, —
Горш цябе няма ані...

Гэтую песню здаўна спявалі плытагоны, сплаўляючы сасновыя бярвенні па Нёмане, адзінай вялікай (каля тысячы вёрст) рацэ, якая бярэ свой пачатак на Беларусі. І менавіта на лясістай, славу-тай на імёны Уздзеншчыне. Непадалёк ад пасёлка Верх-Нёман з адной крыніцы выцякаюць у розныя бакі Неманец і Лоша. Не адна легенда ходзіць пра іх... А што тычыцца імёнаў, то толькі адных пісьменнікаў набярэцца цэлы тузін: са-тырык, байкапісец Кандрат Крапіва, беларускі Ясенін Паўлюк Трус, паэт ака-дэмік Пятро Глебкі, знакаміта прэзаік Лідзія Арабей, драматург абаронца Брэсцкай крэпасці Алесь Махнач, адзін з пачынальнікаў дзіцячай літаратуры Алесь Якімовіч, прэзаік, які прайшоў пекла ГУЛАГа, Алесь Пальчэўскі...

Сярод іх і Васіль Шырко. Сёлета ў выдавецтве «Беларуская эн-цыклапедыя» пабачыў свет яго раман «Прынёманскія плытагоны». Напа-чатку мне падалося, што да яго Васіль Аляксандравіч ішоў усё сваё жыццё праз шматлікія папярэднія творы. Бо тут вельмі шмат асабістага, сямейна-га. Ці не кожны герой мае свайго пра-татыпа. Асноўныя персанажы — два браты Ляўшукі: Паўлюк і Лёша. Праз іх лёсы і развіваецца дзеянне рамана. У малодшым Лёшы ўгадваецца бацька пісьменніка — Аляксандр. Нават вы-ява на вокладцы кнігі — каларытная постаць, у зубах люлька, у руках прыс, якім гоняць плыты, — падобная да яго. Амаль кожны мужчына, які нарадзіў-ся на Нёмане, паспытаў плытагонскага шчасця. Пра іх выдатна напісалі ўра-джэнец Наднямоння Якуб Колас і яго землякі — пісьменнікі Мікола Маляўка, Дзмітрый Дзямідовіч, Казімір Камейша. У Васіля Шыркі быў плытагонам баць-ка, у мяне — дзед. Ад іх мы, малодшыя, і даведваліся, што гэта за праца. Загнаць плыты з вытоку ракі да яе вусця, у самае Балтыйскае мора, — ці не геройства гэта было! А потым патрэбна і вярнуцца на-зад, іншым макарам, часам пераадоль-ваючы вялікія адлегласці пешшу. Мно-гія з-за хвароб, часцей ад рэўматызму і туберкулёзу, рана пакідалі гэты свет. Што тычыцца плытагонскай тэмы ў літаратуры, Васіль Шыркі ў буйным мастацкім жанры тут першапраходца.

Распачынаецца раман вёскай Мілава (аўтарава Чурылава). Звычайная вёска, стаіць сярод вабнай прыроды. Але якія тут жывуць каларытныя асобы: бязрукі дзед Карпей, які ваяваў за белых, дзед Мікля, які «пад кіраўніцтвам Троцкага лупіў у хвост і грыву Юдзеніча». Сама вёска перажыла «белагаловых шведаў, грозных русічаў, ганорных палякаў, нем-чуру паганую», а цяпер вось — «баль-шавікі, якія зганяюць народ у калектыў». Такім чынам, і месца дзеяння, і час вя-домыя: цэнтральнабеларускае Мілава пачатку трыццатых гадоў. Гэта ў першай частцы, у другой — Вялікая Айчынная вайна, партызанства.

Надта шмат у творы розных ліній, каларытных герояў. Дзейнічаюць лю-дзі розных нацыянальнасцей: беларусы, рускія, яўрэі, немцы, латышы, манголы, цыганы... Пра апошніх хацелася б ска-заць асобна. Для мяне было адкрыццём, калі даведаўся, што кіраўнікі цыганскіх табараў на чале з Дзянісам Вішнеўскім стварылі мабільную партызанскую бры-гаду, якая ваявала ў злучэнні Казлова. Падобных адкрыццяў у рамане няма.

Кожны герой размаўляе адметна, сваёй мовай. А ў Мілаве яна, мова, асаблівая. Там усе гавораць на «о» і «э»: настоўнік, проўда, грыбэ...

«— Проўда, дзеду, кажаш, — падлабу-нхваўся да старога Лёшка. Ён, як і боль-шасць жыхароў Прынямоння, вымаўляў «узёў», «укроў», «доў», а яшчэ «галубэ», «валэ».

— У школе настоўніца зніжала адзна-кі за «оў», «ёў», — неяк паскардзіўся малы бацько, — патрабуе казаць галубы, валы, узяў, украў.

— Што твая настоўніца, — злуе ён. — Паспрабуй крыкні «узяў», «даў». Не пра-дыхнеш. Слова, нібы косць, засядзе ў горле. Выгукне плытагон на ўсе грудзі

«узё-ёў», «падо-оў» і разнясецца па вадзе рэха».

Надзвычай адметны стыль аўтара, яго моўна-выяўленчых сродкаў. А тут арсе-нал вялікі: паданні, гумар, былі, казкі, прымаўкі, паэтычныя эпітэты.

Вось адно з быляў-паданняў: «— Які з мяне чытака! Дзве кнігі скуруў і адну прачытаў. — Нябось «Канька-гарбун-ка»? — Яго, унучак. Настоўнік Чыкмароў даў. Ты, Ляўшук, казкі любіш. — А хто злажыў гэтую казку? — Дай Бог памяць, нейкае прозвішча рыбае. Шчупак, акунь, ёрш... Нібыта Яршоў. Быў ён кры-ху старэйшы за нашага Паўлюка. У па-латнянай торбе прыпёр казку ў сталіцу, быццам з Сібіры.

Сам Пушкін пахваліў. Нібыта сказаў: больш не будзе складаць казак, лепей за маладога Ярша ўжо ніхто не напіша».

Многія дзялогі ў рамане перасыпаны гумарам, уласцівым вёсцы Мілава. І тут здзіўляешся, як аўтар мог запомніць з дзіцінства.

«— Колькі грошай зарабіў на пацалун-ках? — спытаў Карпейчык у Пеўня, які вярнуўся з базара. — Тры рублі. — Ма-лайчына, я за ўсё жыццё, як ты за дзень, гэтулькі жанчын не перацалаваў. Пэўна, трэба пераняць твой досвед. У калгасе меншыя заробкі».

Каларытныя ў творы прымаўкі і паэ-тычныя эпітэты. Калі б іх усе выпісаць, стаўся б ладны томік. Яны і ўсеагульна вядомыя, і ўласцівыя толькі мясцовасці. «Грошай — куры не клююць», «Пералі-ваць з пустога ў парожняе», «Вось табе, бабулька, і Юр'ёў дзень», і побач — «Сэрца засупоніць», «Знайсіці мыла да ўкрадзенай у дзеда вяроўкі», «Курыца буслу не раўня», «Каб твае клені ды ў твае калені»... Пры-маўкі і эпітэты дапамагаюць раскрыць той ці іншы вобраз і адначасова пазбегнуць шаблоннага выкладання думкі.

Шмат у рамане казачнага, нават анек-датычнага! Напрыклад, размаўляюць дзед Алесь і яго ўнук Лёшка:

«Паўлюк казоў, шаманы ў Сібіры ба-раноў трымалі. Звядуць іх біцца. Яны лупяць адзін аднаго не шкадуючы, ажно іскры з вачэй сыплюцца. Да іх падносяць сухую траву. Вось і агонь».

Дзед рагоча — галава не баліць. Вясёлая ўнукава прыдумка.

— Ды гэта што, я ад шаравой маланкі прыкурваў. Нейк гром расхадзіўся. Так бабахнуў, што шкло з акна пасыпалася. Я ледзь з печы не зваліўся. І тут вогнен-ны шар закружыўся па хаце. Шыпеў, як сто вуяк. А ў мяне ў зубах тырчэла не-прыкураная самакрутка. Чырк іскра — і дым паваліў».

Вельмі важную ролю ў рамане іграюць вершы, як уласныя аўтарскія, так і іншых

паэтаў: Якуба Коласа, Паўлюка Труса, Кандрата Крапівы, Пятра Глебкі, Піме-на Панчанкі, Кастуся Шавеля... Тое ж самае — і песні, якія былі папулярныя ў народзе. Яны прыдаюць твору жыцця, народнасці, каларыту.

Не абыходзіць пісьменнік і трагізм і народныя бедствы, якія адбываліся на яго зямлі. Тут і прыгадвае злашчасных спраў у 30-х гадах мінулага стагоддзя пер-шага сакратара ЦК КП(б)Б Васіля Ша-ранговіча, і ўкраінскі галадамор (знямо-глу «хахлушку» Верку Галузу прытулілі ў Мілаве), і сталінска-берыеўскія злачын-ствы, і вельмі складаныя саветка-фінскія баталіі, у якіх прымаў удзел Павел Ляў-шук, і ўрэшце пачатак Вялікай Айчыннай вайны, калі з аэрадромаў заходняй Бела-русі не ўзняўся амаль ніводзін савецкі са-малёт: іх знішчылі фашысты.

Васіль Шыркі верны свайму крэда: якая ні была б горкая ява — праўдзіва, без рэтушы, паказваць яе. Гэта тычыцца і жыцця цыганскага табара, дзе знайшоў прытулак і нават стаў паважаным баро-нам рэпрэсіраваны Дзяніс Вішнеўскі, муж бабулі Кацярыні.

Ёсць у кнізе і зноскі — пераклады на беларускую з лацінскай, французскай, нямецкай, фінскай моў. Але самае цікавае — тлумачэнні слоў так звана-га мілаўскага ўжывання. Хіба гэта не арыгінальна: «паджгаць» — хутка па-бегчы, «шмурдзяк, гара» — гарэлка, «шкраб» — школьны работнік, «му-хач» — барэц у найлягчэйшай вазе, «аб-рожак» — нашыйнік, «вобмал» — ма-лавата, «мацак» — моцны чалавек, «ры-цына» — алей з клешчавіны, «шчур» — пацук, «адэрва» — жанчына лёгкай па-водзін, «анёж» — а то, «таптуха» — ры-балоўная сетка, «гэндалак» — пабудова для гандлю, «праварына» — стойла, «кі-пец» — кіпцюр, «ценькі» — тонкі, «за-цыраваць» — залатаць, «дрымадар» — вярблюд. Ёсць і плытагонскія тэрміны: «рум» — месца вязання і сплаву плы-тоў, «рэтман» — начальнік плытаго-наў, «прыс» — шост, якім адпіхаліся ад берага, «швара» — вяроўка з бярозавага вецця, «барбара» — шост, якім тармазілі плыт, «шырыга» — шост для кіравання.

Як відаць, слоўнікавы арсенал у «Прынёманскіх плытагонах» вельмі багаты, але дзе-нідзе праскокваюць і ру-сізмы кшталту: «косць» (костка ў горле), «проводаы» (праводзіны), «паўталодная рабятня» (дзятва)... Трошкі фарсіраваны канец рамана.

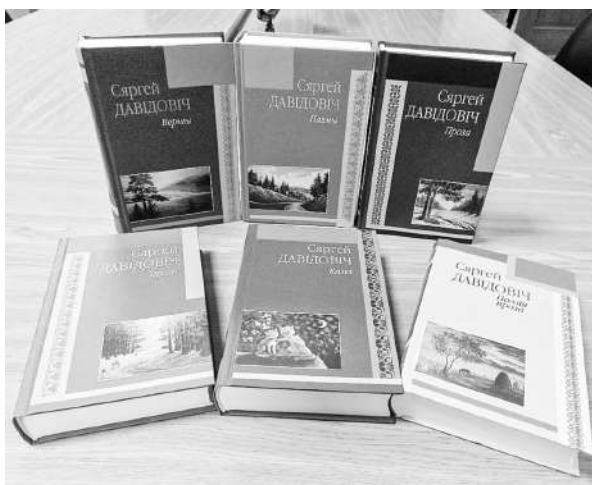
Але, тым не менш, твор Васіля Шыркі заслугоўвае самай пільнай увагі чыта-ча, які адкрые для сябе шмат адметнага і цікавага.

Яўген ХВАЛЕЙ

Рэальнасць, якая натхняе

Творчая спадчына паэта, пісьменніка, ма-стака, скульптара, грамадскага дзеяча Сяргея Давідовіча ўвесь час папаўняецца но-вымі творами мастацтва. У рамках Тыдня ма-стацкага слова паэт прэзентаваў свой 12-томны збор твораў, дзе сабраны ўсе яго літаратурныя здабыткі. Каля 3,5 тысячы вершаў, 104 паэмы, дзясяткі аповесцей і апавяданняў — у зборніку прадстаўлены практычна ўсе жанры. Аўтар ста-ранна прапрацаваў дызайн кожнай кнігі, азда-біўшы іх уласнымі ілюстрацыямі.

Сяргей Фёдаравіч — асоба шматгранная, з багатым на падзеі жыццём. Дэпутат Вярхоўнага Савета 12-га склікання, ганаровы грамадзянін Лагойска, якому на малой радзіме адкрылі імянную галерэю. У 50 гадоў Сяргей Давідовіч пачаў займацца жывапісам. Зараз на яго творчым рахунку шматлікія калекцыі карцін, выстаўкі, папулярныя не толькі ў Беларусі, але і па-за яе межамі. Акрамя гэтага, мастак распісаў праваслаў-ны храм у вёсцы Жукаўка, а таксама напісаў сцэнарый да камедыі «Свежаніна з салютам». Пра шматтомнае

выданне аўтар распавядаў наступнае: «Тут адлюстравана ўсё жыццё: і маё, і вясцоўцаў, і Лагойшчыны, дзе я на-радзіўся, і ўсёй Беларусі». Сяргей Фёдаравіч прызнаўся, што піша вершы пераважна ноччу, маўляў, у гэты час асаблівае натхненне.

Чэрпае натхненне мастак слова і ў вёсцы Карпілаў-цы — на сваёй малой радзіме. Тут жыў знакаміты Ядвігін Ш. Да яго з суседніх Акопаў прыходзіў Янка Купала са сваім зборнікам вершаў, і ёсць верагод-насць, што Ядвігін Ш. паўплываў на яго творчасць. У Карпілаўку прызджаў Максім Багдановіч, Зоська Верас, бываў тут і Уладзіслаў Галубок.

Тэма малой радзімы, вёскі з'яўляецца цэнтральнай у творчасці Сяргея Давідовіча. Важнае месца ў яго спад-чыне займае чарнобыльская трагедыя, рэлігія. Асновай для напісання твораў Сяргея Фёдаравіча з'яўляюцца ўласныя назіранні. Штосьці адлюстроўваецца на ста-ронках, штосьці — на палатне...

На прэзентацыі Сяргей Давідовіч распавядаў пра сваё нялёгкае, але шчаслівае дзяцінства. Паэт падзя-ліўся патаемным: расказаў пра выпадкі, калі на вайне мог загінуць, падзяліўся развагамі і думкамі. Мастак прадэманстраваў некаторыя свае карціны, расказаўшы гісторыю стварэння кожнай з іх. Акрамя гэтага, Сяргей Фёдаравіч пачытаў прысутным вершы, што ўвойдуць у трынаццаты том зборніка, над якім ён працуе. Паэт не думае спыняцца, а значыць, яго літаратурна-выяўлен-чая спадчына будзе папаўняцца.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

Уладзімір ЦАНУНІН

Каловіцкія замалёўкі

***
Вечар ценем кладзецца за плотам.
Сонца згортвае промні свае.
Пасля дзённай нясцерпнай спякоты
Прахалоды спакой настае.

Пад бялявай каронай аблокаў
Задрамалі за полем лясы.
Толькі рэхам лунаюць здалёку
Журавой маладых галасы.

Мурашы пахаваліся ў схроны,
Бо адчулі надвор'я падман.
Неба стала ружова-чырвоным
І забытаўся ў жыцце туман.

Першых зорчак дробныя кроплі
Ў вышыні між аблок паплылі.
І на сэрцы зрабілася цёпла
Ад спакою на роднай зямлі.

***
Я прачнуся на досвітку рана,
Калі спяць яшчэ родныя ўсе.
Выйду босы на сонечны ганак
І патупаю ў двор па расе.

Гучна певень мяне прывітае,
Студня кубак вадзіцы налье
І бярозка пад плотам густая
Мне прапінча навіны свае.

У загоне за сценкай маліны
Пачастую курэй лебядой.
У збаночак з чырвонае гліны
Пералью ля хлява сырадой.

На шырокую лаву прысяду,
Бо пад хатай сядзець цікавей.
Буду слухаць, як недзе за садам
Не сціхае ў кустах салавей.

Нібы дробязь, адкіну турботы.
Успаміны сагрэюць душу.
Вып'ю свежае яйка з ахвотай
І цыбуляй з грады закушу.

***
Далёка на лузе за вёскай,
Дзе кнігаўка лета заве,
Расце адзінока бярозка
Малая ў высокай траве.

Няшмат яшчэ кволлага лісця
І стволік без белай кары.
Яе пасадзілі калісьці
На гэтым пагорку вятры.

Галінкаю тонкаю квалай
Да сонца імкнецца яна.
Навокал стракозы і пчолы.
Гудзе травастоя сцяна.

Не стаць ёй вялікай бярозай.
Да ліпеня не дажыве.

Вось і плялі вы сілок адмысловы.
Толькі... я чула і лепшыя казкі.

Марныя, марныя, марныя словы.
Вы выбіралі чароўныя маскі.
Толькі... Не веру!

Мне досыць прадмовы.
О, я складала і лепшыя казкі.

Марныя словы. Марныя словы.
Я зразумела сама, без падказкі.
Я зразумела. Да дна. Да асновы.
І... я цяпер не пішу болей казкі.

Пярсцёнак натхнення

Мой факел згасе.
Сцяну асцярожна лізне
Агністым сваім языком
І пагасне навек.
Я думала некалі:
Гэта мяне абміне.
Ды толькі жыццё найчасцей
Не надзея, а здзек.

Мой факел згасе.
Трапеча агенчык ледзь-ледзь.
Яго не заўважаць ужо,
Як ля вокнаў прайду.
Падасца старонняму:
Домам валодае смерць
І вецер прыносіць адзіна
Тугу і жуду.

Я смела іду ў сутарэнні.
Баяцца? Чаго?
Са мною — агонь,
Хай апошні, як гэтая ноч.
Я сёння знайду, адишкаю —
Бясспрэчна! — Яго
І болей не буду хавацца
Ад здзеклівых воч.

Тут пылу, павуты так шмат,
Што не зрушыцца час
Пад цяжарам гэтым.
І, ведаеш, нават іхада,
Бо час, безумоўна, усё яшчэ
Помніць адказ.
Для часу туга — анішто,
Як брыда, як вада.

Я ўжо адчуваю Яго.
Як тады. Першы раз.
І рукі дрыжаць,
І дыханне затойвае час.
Пярсцёнак, як знічка,
Ляціць мне пад ногі якраз.
Пярсцёнак! І факел згасе.
Каб голас не згас.

Загіне ў часы сенакосу
Яна непрыкметна ў траве.

Назаўтра расою за вёскай
Заплача прырода сама,
Бо квалай зялёнай бярозкі
На скошаным лузе няма.

***
У душы нараджаліся вершы.
Верыў сам, што пішу недарма.
Шмат разоў быў на конкурсах першы.
Толку з гэтага, праўда, няма.

Марыў: выдадуць некалі кніжку.
Жыў надзеяй на розных асоб.
«Не спяшай. Пачакай яшчэ крышку», —
Мне адказвалі здзекліва ў лоб.

З цягам часу надзея прапала,
Горкі ў сэрцы пакінула след.
Я, канешне, не Янка Купала,
Але ўсё ж беларускі паэт.

Думак шмат у радках на паперы.
Ды кашэль у кішэні пусты.
Немагчыма пастукацца ў дзверы,
Бо навокал глухія платы.

***
Іду, не разбіраючы дарогі.
Навокал цемра, рэп'е і кусты.
Трава сілом чапляецца за ногі,
А твар хвастаюць мокрыя лісты.

Замучыла турботаў адзінота.
Праблем вакол, нібыта ў страшным сне.
Жыцця майго бяздоннае балота.
Не так ступіў — адразу праглыне.

Кілішак не ратуе. Толькі болей
Уранні раздзірае галаву.
Жыву, нібы іду па мінным полі.
Але на зло зайздроснікам жыву!

Валерый КУХАРЧУК

Трыялеты

***
Зноў туман раіцца, пэўна, жнівень
Разапнуў бухматы парасон.
Дрыжыкі ласкочуць пад крысом.
Зноў туман раіцца — гэта жнівень.

Там, за павароткаю пужліва
Хрыплы абазначыўся клаксон.
Зноў туман раіцца. Пэўна, жнівень
Разапнуў бухматы парасон.

***
Чалавек — мікракосмас,
маленькая копія макрасусвету,
У сабе ты ўмяшчаеш замкнёнае
кола пачатку-канца.
І трымае Сусвет ад пагібелі
першазадумка Тварца —
Чалавек-мікракосмас,
маленькая копія макрасусвету.

Фота з сайта photocentra.ru.

Халодны вецер душыць
моцна грудзі.
У макраце да ботаў ліпне глей.
Адна надзея, што наішчадак будзе
Жыць на зямлі намнога весялей.

Вярнуся

У бярозавы гай над рачулкай
празрыстай вярнуся,
Дзе пяюць салаўі на начах
за маленькім сялом.
Гэты чысты куток —
самы лепшы ў маёй Беларусі.
Тут казыча ўспамін маё сэрца
прыемным цяплом.

На паляне ў цішы дакрануся
да ландышаў белых.
Страпануцца яны пад рукою
нібы матылькі.
Тут калісьці даўно прызнаваўся
ў каханні нясмела,
А ў зялёнай траве
зіхацелі вакол светлякі.

Той шчаслівай вясны над ракой
не забыцца ніколі,
Хоць зрабіцца сівым
я даўно ўжо з гадамі паспеў.
Бо ў віхуры жыцця шмат хапіла
і мёду, і солі.
Але ў памяці жыў
салаўіны загадкавы спеў.

Між адвечных турбот
у дарогу калісьці збяруся,
Бо замучылі ўшчэнт успамінаў
трывожныя сны.
У бярозавы гай над рачулкай
празрыстай вярнуся,
Каб адчуць хараства
той далёкай юначай вясны.

І няўхісна руйнуе
Тварэнне пакутную нашу планету,
Бы наўмысна забыўшы
пра перасцярогі сівога Айца.
Чалавек — мікракосмас,
маленькая копія макрасусвету.
У сабе ты ўмяшчаеш
замкнёнае кола пачатку-канца.

***
А пятай раніцы пайшоў сняжок,
І задыміла завіруха.
Прагноз надвор'я не даслухаў —
А пятай раніцы пайшоў сняжок.

У скроні стрэльнула: няўжо
Свет створаны і не для скрухі?
А пятай раніцы пайшоў сняжок,
І задыміла завіруха.

***
Гусіны клін. У лютым. Між снягоў.
Куды яны? Ці з выраю? Ці ў вырай?
За што спаткаў такі лядашчы вырак
Гусіны клін? У лютым. Між снягоў.

Няўжо зямная закінае кроў
Пад парасонам з атмасферных дзірак?
Гусіны клін. У лютым. Між снягоў.
Куды яны? Ці з выраю? Ці ў вырай?..

***
Ні зорак на небе, ні месяца,
Смуга спавіла дамы.
З астматыкаў-труб — дымы.
Ні зорак на небе, ні месяца.

Самотны ліхтар павесіўся
Над ганкам жытла-турмы.
Ні зорак на небе, ні месяца,
Смуга спавіла дамы.

Настасся НАРЭЙКА

***
Я сказала тады,
Што за мною — глухая сцяна,
Адчуваю ланаткамі
Кожнай цагліны агонь.
Я сказала тады,
Што мяне абароніць яна,
Дакрануся ледзь-ледзь —
І абпалена будзе далонь.

Палымяны палац.
І над вежамі сцягі плывуць.
Мне яны падаваліся колісь
Агню языкамі.
Сёння іх затушылі.
І нельга мяне падмануць.
І не возьмеш мяне,
Нібы прысак, чужымі рукамі.

Ты не знойдзеш мяне.
Я па снезе халодным пайду
Басанож. І наросхрыст ізноўку
Маё паліто.
Забірай мой палац.
Мой спакой.
І тугу.
І нуду.
Забірай мой палац!
І цябе не асудзіць ніхто.

Я табе не сказала тады,
Што за сценамі — страх
І аблогі плывуць так павольна,
Што хочацца выць.
Я пакінула горы
Шаўковых сваіх апранах.
Можна з іх новых сцягаў
Прыгожых на вежы наішыць...

***
Марныя словы. Марныя словы.
Так, мне адчайна хацелася ласкі.

Уладзімір СІЎЧЫКАЎ

У другую нядзелю мая запыталася дачка Адэля па вайберы ў таткі Валадзімера, ці дайшлі на Дзень маці яе з сястрою падарункі да матулі Рэгіны.

Перадэлефанаваў заінтрыгаваны Валадзімер па фірму «*Buketik*», а яе супрацоўнік Руслан пасля збынтэжанай паўзы прызнаўся, што правароніў замову. Доўга выбачаўся, папрасіў дазволу перанесці дастаўку на наступны дзень і паабяцаў кампенсавачь дапушчаны, паводле яго слоў, «касяк».

Надвячоркам панядзелка двойчы ўдакладняў Руслан час і адрас, прывёз віншавальны падарунак крыху раней, а праз тое на пару хвілін размінуўся з Валадзімеравай жонкай у пад'ездзе. Праўда, замест ружовых ружаў прывёз белыя, а замест торта «Напалеон» уручыў «Кіеўскі». Кампенсацияй ад фірмы дастаўкі стала бутэлька напаўсалодкага «Савецкага Шампанскага», але Валадзімер не стаў капрызіць, маўляў, жонка любіць італьянскае віно «*Prosecco*» як сімвал *dolce vita*. Дый чаго было капрызіць, калі і так Рэгіна, якая вярнулася з лецішча, была шчасліва агаломшаная сюрпрызам ад сям'і, а ў тым ліку і віншавальнай паштоўкаю «*Today is your day!*» («Сёння — твой дзень!»).

Паслаў Валадзімер дочкам фотасправаздачу, адказаў Руслану на яго эсэмэскі, у якіх той прапаноўваў паслугі фірмы на будучыню хоць і ў Амерыцы, раіў, як надаўжэй захаваць ружы свежымі: наўскасяк падразаць сцябіліны вострым разаком і двойчы на дзень мяняць ваду.

А жонкі Валадзімер зазначыў перад вячэраю:

— Менджду протчым, прэтэндую як мінімум на кавалак торта, бо маю самае непасрэднае дачыненне да таго, каб ты стала маці двойчы!

— Ну, натуральна! Наражай свой улюбёны «Кіеўскі»!

— І, тым не менш, заўважу, што і сёння парушаецца гендарная роўнасць...

— Што ты маеш на ўвазе?

— Напрыклад, у нашай краме «Еўра-опт» пякуць і прадаюць хлеб гатунку «Жаночы». А дзе «Мужчынскі»? — пачаў здалёк Валадзімер.

— Ну дык зрабі там, калі цябе гэта напружвае, запіс у кнізе скаргаў і прапаноў!

— Каб толькі гэта...

— А што яшчэ?

— Дзень бацькі, што адзначаецца ў цывілізаваным свеце ў трэцюю нядзелю чэрвеня, прыпадае сёлета на 21 чэрвеня...

— І што з таго?

— А тое, што дата — гэта і дзень нашага з табою вяселля! Дзень маці аказаўся ў цябе асобным, адметным святам, а ў мяне Дзень бацькі будзе сумешчаны з іншым сямейным фэстам! Несправядліва!

— Ну, не станеш жа ты, мужчына, прэтэндэваць на віншаванне з букетам ружаў ад мяне ці дачок?!

— Ніякіх ружаў ці іншых зрэзаных кветак не хачу, бо заўсёды балюча глядзець, як праз некалькі дзён букет марнее, буцее, а ўрэшце трапіла ў сметніцу... Пачуваешся праз тое быццам бы вінаватым. Нібыта жывыя, але зрэзаныя кветкі — гэта фактычна, як казаў мой колішні аднакурснік Міша Нацўўскі, трупы кветак у самай блізкай перспектыве! Застаецца адно толькі прыкацаць, памруць канчаткова сёння, заўтра ці паслязаўтра.

— А можа, твой Мішаня так казаў, таму што проста не мог набыць сваім жанчынам букета ружаў?

— Ну, гэта твая версія...

— Цяпер не дзіўлюся, што не прымаеш жывыя кветкі. Нездарма Пятро Багданаў называў цябе прагматыкам...

— Выбачай, але ўдакладню — пачуццёвым прагматыкам!

— І якую ж альтэрнатыву прапануе пачуццёвы прагматык да Дня бацькі?

— Я не адмовіўся б ад якой-небудзь расліны-экзота...

— А як жа твой авакада?

— Костка, якую я, здаецца, хараша высушыў, а потым месяц трымаў у кілішку, напалову залітую вадою, аніак не прарастае, не пускае карэньчыкаў!

— Мож, ты ўсё ж не высушыў яе як след?

— Не ведаю, але ж не хоча авакада пацешыць пенсіянера-неафіта...

— Затое напоўніцу сёлета пацешылі цябе колеўсы. І як яны толькі трывалі закісленую кававай гушчаю глебу?!

— Ты пра тое, што цешыў я іх «лянівай», запаранай па-варшаўску, недапітай каваю? Дык павінны ж яны былі пераймаць звычкі і ўпадабанні свайго гаспадары!

— Ага. Мабыць, мімаволі сталіся гэтакімі самымі каваманамі...

***

Склалася так выпадкова альбо Рэгіна замовіла знарок, ды наступнага дня яе сяброўка, зацятая фларыстка і ландшафтная дызайнерка, перадала для Валадзімера пару маладзенькіх колеўсаў, якія той, паводле аднаго са сваіх імёнаў Вова, іменаваў вовеўсамі альбо нават папросту — крапіўкамі. Яны меліся змяніць ветэрана, які, на злосць законам прыроды, не толькі някепска пачуваўся ўсю зіму на сонечным баку кватэры, на падаконні кабінета, але й выцягнуўся ледзь не на метр увышкі. Але амаль гэткай самай вышыні стаўся да колеўсаў-вовеўсаў і бонус — кавае дрэўца з пірамідальнай кронаю!

— Ну вось, бачыш, ізноў табе жаданае самохаць у рукі ідзе! — удавана раўніва сказала Рэгіна.

— Гэта ты пра што?

— А памятаеш, колісь я планавала ўшчыльную заняцца сваім радаводам?

— Помню.

— Дык вось, покуль планавала дый падступалася да яго, музейшчыца Галіна Аніскевіч даслала табе твой радавод па мячы ад канца XVIII стагоддзя. Ну, як адзін з тых, што складала яна на працы ў гарадскім краязнаўчым музеі на тваёй радзіме.

— Канечне, памятаю, хоць было тое знянацку і для мяне, — ажыўлена азваўся Валадзімер. — На вяршыні таго генеалагічнага дрэва пазначаны Лаўрэн — гандляр, селянін ці рамеснік, які жыў на рынку, на сутоку Жодзінікі з Плісою. Затое твае продкі па кудзелі, відавочна, — шляхцюкі!

— Не шляхцюкі, а шляхта! — паправіла Рэгіна.

— Імаверна з тых, што нават зямлю аралі з шабляй на баку.

— Як там ні было, але ж я дзеўка без мук у носе.

— Гэта правільна — няма з чаго хохлікі дзерці! Мусім абодва стаяць на трывалым грунце!

— Тады лаўлю на словы — выпраўляйся па грунт свайму экзоту, свайму новаму гадаванцу!

Мусіў Валадзімер пайсці ў краму «1000 дробязей», дзе, ведаў, выбар пажыўных грунтоў багацейшы, чым у «Кветках» на той самай плошчы пры

неаампірнай каланадзе галоўнага ўвахода ў Батанічны сад.

Выбраў там мех з глебаю, рэкамендаванай не толькі пад фінікавыя пальмы і хамеропсы, але і пад фікусы, шафлеры, фатсіі, арапіі, драцэны, самшыты, лаўры, сунічныя дрэвы, алеандры, масліны, эўкаліпты і кратоны. Невысокая гандлярка з фрызураю «вадро на галаве» дапамагла адшукаць і грунт «Саду цудаў», што прызначаўся пад цытрусавыя, язмін, гранат, фігі і нават — не даў веры вачам Валадзімер — пад кавае дрэва!

Выцягнуў ён з зашклёнай лоджыі керамічны, колеру вірыдонавай зялёнай, з пазалатою штрыхаваны вазон, які набыў яшчэ ўзімку. З жончынай дапамогаю, як належыць — з керамзітавай падушкаю, перасадзіў у яго з цеснаватага пластыкавага слоіка кавае дрэўца, шчодро паліў дый выставіў у сваім кабінёце на стол пазаманіторам камп'ютара, амаль што пры падаконні.

— Як ты думаеш, дарагая, гэта арабіка ці рабуста?

— А хто ж яго ведае! — крыху разгубілася Рэгіна. — Перапытаю ў генія-фларысткі, але наўрад ці і яна падкажа. Казала толькі, што ўздавала яго з бобінкі. Памятаеш, гадоў дваццаць таму мы, калі жылі яшчэ ва Уруччы, набывалі зялёныя, неабсмажаныя бабы?

— Анягож! Суперскі водар ішоў, калі пражылі іх на чыгуннай патэльні. Дый карамелізаваліся файна — проста льсніліся алеем! — у салодкім успаміне прымружыў вочы Валадзімер. — Калі пашукаеш як след, дык, можа, і сёння знойдзеш дзе-небудзь у сваіх схованках-катушках! Цікава таксама: гэтае дрэўца якой нацыянальнасці, з якім радаводам?

— У сэнсе?

— Ну, дзе выпявала ягада з зярняткам, што прарасло ў маё дрэўца. Бразільянка яна з паходжання, гватэмалка, індуска ці эфіопка?

— А табе не ўсё роўна? Як па мне, дык абы гадавалася спраўна дый цябе цешыла!

— Ну, не кажы! Ты ж са сваімі геранямі дваццаці гатункаў размаўляеш, не раўнуючы, як з раслінамі на лецішчы!

— Расліны на лецішчы пажыўныя яшчэ і таму, што дыхаюць адным з намі паветрам, п'юць тую самую ваду дый растуць з глебы, па якой ходзім мы з табою. Яны нібыта рэзануюць, настройваюцца на тыя самыя хвалі.

— Вось і мне хацелася б ведаць, якое слоўца ўстаўляць у свае маналогі да кававага дрэўца. Пагадзіся, адно, калі іспанскае, крээльскае і зусім іншае, калі якое в'етнамскае!

— А чаму в'етнамскае?!

— Ды хаця б таму, што, як бы ні падавалася дзіўным, В'етнам паводле аб'ёмаў вытворчасці стаіць на другім у свеце месцы пасля Бразіліі! А ў пяцёрку лідараў уваходзяць яшчэ Калумбія, Інданэзія ды прарадзіма кавы — Эфіопія з яе горнай правінцыяй Кафа.

— Мож, ты свайму дрэўцу ўжо і імя прыдумаў з якога хіндзі ці з урду?

— Цікаўнай Амілі нос прышчамілі! — азваўся пасля кароткай паўзы Валадзімер ды прадоўжыў больш лагодна: — Крыху вагаюся, але амаль што прыдумаў. Толькі імя будзе з геаграфічна бліжэйшай да нас мовы — з арабскай. Праз турэцкае *kahve* (ад арабскага *kahwa*) галандцы, якія першымі пачалі вырошчваць тагачасны экзот на трапічных выспах, прывезлі ў Еўропу слова *koffie*. Але і звычайнае нам «кава» — з тых самых каранёў. Дый цэлы шэраг адпаведных прылад у нашай

мове — такіх як джэзва, імбрык, турка, філіжанка — гэта арыенталізмы, словы ўсходняга паходжання. Таму звацьму сваё дрэўца літаратурным іменем Кафа або, як, напэўна, назваў бы Алесь Камоцкі, Кавусай.

— Ну аніак не можаш ты без лексічнай эквілібрыстыкі, без сваіх філалагічных дзівацтваў ды жарцікаў! Кідаў бы ты іх ды лепш пагугліў бы, як тваю новую гадаванку даглядаць трэба! Прынамсі, калі і як паліваць і ці даспадобы ёй будзе пры тваім падаконні.

— А я паспеў ужо злазіць у Вікіпедыю! Нічога складанага: ўзімку і увосень патрабуе яна ўмеранага паліву, а ўвесну і ўлетку — шчодрога, прычым цёплай, адстоенай вадою. Любіць, каб у летні перыяд абпырсквалі з пульверызатара хоць двойчы на тыдзень. Святло таксама даспадобы, хіба што не наўпроставыя сонечныя промні. Ды не бядуй! Вунь у май-стэрні ў Міколы Купавы вырасла ў дзежцы вялізнае дрэва, то і ў мяне падымецца не горшае! Ты ж ведаеш, што Цялкі паводле гараскопаў ці не найлепшыя садоўнікі? Не сумнявайся, я яшчэ паклічу цябе падзівіцца на снежна-белыя, з пясчотным водарам зорчатыя кветкі ў густых суквеццях дый на барвовыя, што тая спелая вішня, бліскучыя плады!

— Ага, чакай, баба, Пятра — будзеш сыр есці! — іранічна зазначыла Рэгіна.

— Прыйдзе час — будзе і квас, не ўсё зараз! — парываў Валадзімер. — Кажуць, што і паўкіло зерня збіраюць з паўтараметровага дрэўца.

— Ну-ну! Дай, Божа, каб усё было гожа! А то як набыў кава-аўтамат, дык таго зерня не набрацца! Такое ўражанне, што праз твайго Піліпа...

— Праз каго?

— Ну, праз кава-машыну «*Phillips*» сталі мы спажываць утрая болей эспрэса ды амерыкана.

— А я яшчэ цяперака і на бутэляваную ваду выдаткоўвацца буду невымерна болей, бо, як ты кажаш, «Піліп» не церпіць вады з-пад крана. І ці ведаеш ты, што ў Еўропе дый Паўночнай Амерыцы траціна ўсёй пітной вады ідзе на прыгатаванне кавы, а сама яна займае зноў жа трэціе месца па спажыванні пасля ўласна вады дый гарбаты?

— Ага, будзеш звацца, як смяюцца цяпер, кавуном — заўзятарам кавы і гарбузом — амататарам гарбаты!

— А я цябе звацьму даўнім словам «кавярка» замест моднага цяпер барыста! Што тычыць зерня, дык нам яшчэ вельмі далёка да скандынаваў і асабліва да фінаў, якія спажываюць па адзінаццаць кіло кавы на год.

— Думаю, не адстаеш ад іх.

— А вось беларусы, нягледзячы на тое, што апошнім часам кавярні, прынамсі у сталіцы, растуць як грыбы пасля дажджу, наўрад ці дацягваюць да двух кілаграмаў сярэднястатыстычнага амерыканца.

— Ну, дык прынагодна перадавай вітанкі Якубу Лапатку! Спраўдзі таксама, колькі кавы спажыў ён, пакуль перакладаў «Калевалу».

— Але цяпер і ў нас ёсць чым пачаставаць яго, калі завітае ў госці ізноў. Як па мне, дык кава з аўтамата — гэта і някепскі сродак супраць дэпрэсіі ад самаізаляцыі праз мязротны каранавірус!

— Згода.

— А то ты нібыта й не радае «Піліпу» і выдаткам на яго?!

— Ды што ты, што ты... Заканчваем пікіроўкі, — адказала Рэгіна прымірэнча-лагодна. — Адмысловая ранішняе кава — гэта свята, якое заўсёды са мною!

Сцяжынамі сталіцы Радзівілаў

Той, хто хоць раз пабываў у горадзе Нясвіжы — беларускім Парыжы, — ужо ніколі не зможа быць абывакам да гэтага месца, ахутанага магічным арэалам. «Калі мы гаворым пра Нясвіж — маем на ўвазе Радзівілаў, гаворым Радзівілы — маем на ўвазе Нясвіж». Письменник, перакладчык, грамадскі дзеяч Анатоль Бутэвіч прапаноўвае выправіцца ў вандроўку па старажытных сцяжынах сталіцы Радзівілаў разам з дапаможнікам пад назвай «Таямніцы Нясвіжскага замка». У якасці спадарожніка аўтар раіць узяць з сабой Уладзіслава Сыракомлю — паэта, «вясковага лірніка», заўзятага вандроўніка па старонках беларускай гісторыі, даследчыка радзівілаўскіх архіваў, якога з Нясвіжам звязвалі многія гады.

Менавіта тут ён стварыў цыкл вершаў «Згадкі Нясвіжа», у якіх замілавана апяваў горад і радзівілаўскі замак:

*За возерам шырокім гожае мясіны
Стаіць каменны старац — і пад час вясэры
Ён з вежы збеглы вызвоньвае гадзіны,
Пакуль апошніх хвіль сваіх не выб'е меры.*

Падарожжа ў гісторыю стартуе з загадкі, калі пачаўся Нясвіж. Яшчэ нядаўна лічылася, што першая згадка пра горад датычыцца 1223 года: гаворка пра князя Юрыя (Фёдара) Нясвіжскага, які загінуў у бітве з манголамі на рацэ Калцы. Гэтая дата, дарэчы, раней значылася на стэле перад заездам у Нясвіж. Некаторыя даследчыкі датай заснавання Нясвіжа лічаць 1446 год — год перадачы яго вялікім князем літоўскім Казімірам Ягелончыкам Мікалаю Неміровічу. Аднак няма фактаў, якія дакладна пацвярджаюць той ці іншы год заснавання, таму пытанне «Калі пачаўся Нясвіж?» застаецца адкрытым.

Шмат легенд ходзіць і наконт назвы горада. Самая распаўсюджаная сведчыць, што ў даўнія часы, калі землі былі пакрыты густым непраходным лесам, па рацэ Ушы з поўначы спусціўся ў гэты край ліцвінскі князь з дружынай. Паляўнічыя сустрэліся з мноствам дзікіх звяроў. Паляванне было ўдалым. Хутка ўсе лодкі напоўніліся рознай дзічынай. Не хапіла месца велізарнаму мядзведзю, якога падстрэліў сам князь. Вырашылі прыехаць па яго іншым разам. Пасланыя па мядзведзя слугі заблудзілі і знайшлі волату праз некалькі дзён. Мядзведзь стаў нясвежы, таму слугі вярнуліся без яго. З той пары месца, дзе знайшлі мядзведзя, сталі называць Нясвеж.

Сам жа Нясвіжскі замак быў пабудаваны ў 1583 годзе. Яго ўзнікненне звязана з дзейнасцю Мікалая Крыштофа Радзівіла Сіроткі. Замест таго каб перабудоўваць стары драўляны замак, князь вырашыў узвесці новы на паўвостраве, утвораным двума штучнымі азёрамі на Ушы. Пабудаваны замак стаў адной з найлепшых крэпасцяў Вялікага Княства Літоўскага. Ён уяўляў сабой чатырохкутнік, акружаны высокім валам, з бастыёнамі на кутах і ровам з вадой. Насупраць заязной брамы быў пабудаваны княжацкі палац, поруч з ім — арсенал і камяніца з дзорнай вежай. Таксама ў замку знаходзіліся казармы, турма, людвісарня — ліцейная майстэрня, склады з правіянтам, пякарня, канюшні.

Роспісы ў касцёле Божага Цела, г. Нясвіж.

Кароль Станіслаў Радзівіл Пяне Каханку.

Горад і крэпасць аб'ядноўваў драўляны мост, які пры патрэбе можна было лёгка разабраць. На бастыёнах размяшчалася каля 30 гармат, што дазваляла трымаць пад агнём прылеглую тэрыторыю. Пад замкам былі створаны чатыры падземныя хады, якія маглі забяспечыць як незаўважнае з'яўленне дадатковых сіл, так і непрыкметны выхад з крэпасці. Усё гэта рабіла замак велічным і непрыступным.

Рэзідэнцыя Радзівілаў славілася багаццем і раскошай не толькі ва ўсёй краіне, але і далёка за яе межамі. Замак налічваў 106 пакояў і залаў. За ўсю гісторыю існавання рэзідэнцыя Радзівілаў неаднаразова падвяргалася рэканструкцыі. Нешта страчвалася, перабудоўвалася, з'яўлялася новае. Аднак галоўныя залы былі нязменныя: Каралеўская, Гетманская, Залатая, Мармуровая, Збройная, Паляўнічая... Анатоль Бутэвіч падрабязна апісвае элементы замкавага комплексу, расказвае пра самыя цікавыя дэталі інтэр'ера, дэманструе яскравыя фотаздымкі.

Палац мае рысы рэнесансу. Злева і справа ад параднай левіцы можна ўбачыць фрэскі вайскавай тэматыкі. На столі — арыгінальнае мастацкае палатно з антычнай Ледай у акружэнні амураў. З вестыбуля ў абодва бакі разыходзяцца залы і галерэі. А ў іх — эlegantныя печкі і каміны з галандскіх кафляў і белая фаянсу самых розных адценняў і ўзораў. Падлога ў залах выкладзена паркетнай мазаікай. Сцены ўпрыгожаны ляпнінай і панэлямі з розных парод дрэва. Галоўная зала замка — Гетманская, у ёй змяшчаецца галерэя з партрэтаў адзінаццаці былых гетманаў з роду Радзівілаў. Самая багатая Зоркавая зала названа ў гонар размешчанай на столі Віфлеемскай зоркі, што была створана ў XVIII ст. на заказ Францішкі Уршулі Радзівіл, жонкі Міхаіла Казіміра Рыбанькі.

Асобнае месца ў замку адведзена капліцы вышынёй у тры паверхі, дзе ў наяўнасці рарытэтных аўтэнтчных рэчы, ацалелыя да нашых дзён. Звяртаюць увагу незвычайныя фрамугі-вокны ў левай сцяне пад пэўным вуглом. Кажуць, што праз іх вязні маглі глядзець богаслужэнне. Вокны на першым паверсе капліцы былі зроблены на такой вышыні, каб служылі людзі, якія знаходзіліся ў шыхце ў двары замка, маглі бачыць службу. Побач з замкам у XVI ст. па праекце запрошанага Радзівіламі італьянскага архітэктара Джавані Марыі Бернардоні быў пабудаваны Фарны касцёл Божага Цела. А ў ім асабліваю каштоўнасць уяўляе карціна Францыска Ксаверыя Дамініка Гескага «Тайная вясэра» ў алтары. Дарэчы, у 2016 годзе пры рэстаўрацыі касцёла на яго знешніх сценах былі знойдзены ўнікальныя роспісы.

Сёння пад касцёлам знаходзіцца радавы пахавальны склеп Радзівілаў.

Шмат месца ў выданні адводзіцца гісторыі роду Радзівілаў, які налічваў аж 17 пакаленняў! Ёсць у кнізе і храналагічны спіс ардынаты Нясвіжа і іх партреты. Аўтар зрабіў акцэнт на самых уплывовых і цікавых асобах з роду Радзівілаў, распавёў пра іх дасягненні, багачце, таямніцы, любоўныя інтрыгі, перакананні.

Найвышэйшы росквіт замка, адзначае пісьменнік, быў пры Міхаіле Казіміры Рыбаньцы. Менавіта ён аднаўляў разбураны падчас Паўночнай вайны 1706 года замкавы комплекс. Пры ім княжацкая рэзідэнцыя стала перш за ўсё цэнтрам культурнага жыцця. У палацы была створана спецыяльная Тэатральная зала, капліца абразы Ларэтанскай Божай Маці, пэўны час дзейнічала друкарня. Тут знаходзіліся багатая бібліятэка, калекцыі зброі і даспехаў, манет і медалёў. У замку працавалі вядомыя архітэктары, а ў 1784 годзе спецыяльна да прыезду караля Станіслава Аўгуста Панятоўскага была створана Каралеўская зала.

Самай неардынарнай, супярэчлівай і прывабна-таямнічай з'яўляецца асоба Караля II Станіслава Радзівіла Пяне Каханку. Дасюль не сціхаюць спрэчкі даследчыкаў пра тое, хто ж быў насамрэч гэты дзівакаваты беларускі барон Мюнхгаўзен. Пра прыгоды і развагі Пяне Каханку хадзілі легенды. Пры ім адбыўся росквіт загараднай рэзідэнцыі Радзівілаў — Альбы. Анатоль Бутэвіч захапляльна распавядае пра магію лічбаў у Альбе, надаючы большай таямнічасці месцу, ад якога сёння, на жаль, амаль нічога не засталася. Што толькі ў гэтай рэзідэнцыі не адбывалася: ад грандыёзных баляў і гулянняў да вайсковых баталій і марскіх бітваў, бо ў Альбе знаходзілася сапраўдная Радзівілаўская фліатылія і школа маракоў. Каля правага берага ракі Ушы размяшчаўся Эрмітаж. У ім знаходзіліся майстэрня, трапезная, пакой для капелана і іншыя памяшканні. Акрамя гэтага, у Альбе былі створаны звярынец з прывезенымі экзатычнымі жывёламі і гаспадарчыя пабудовы, дзе шляхта «гуляла ў сялянскае жыццё». Пяне Каханку любіў здзіўляць сваіх гасцей. Аднойчы спякотным летам князь вырашыў «выклікаць зіму». Ён загадаў слугам падземны ход усыпаць соллю, якая ў той час каштавала нятанна,

і катаў гасцей у санях, запряжаных мядзведзямі. Цыгане ў Міры і Нясвіжы разводзілі мядзведзей і вучылі іх спецыяльным трыкам. Так была створана вядомая на ўсю Еўропу Смаргонская мядзведжая акадэмія.

Асаблівае месца Радзівілы адводзілі паляванню. Нямала паляўнічых разваг засталася захавана на фотаздымках і карцінах. Радзівілаўскае паляванне ўслаўлялася і ў вершах. Шматлікім трафеем у замку адведзена спецыяльная

Паляўнічая зала, якая здзіўляе велічнасцю і багаццем. Цікавы факт з гісторыі нясвіжскай зямлі згадвае Уладзіслаў Сыракомля. Ён піша пра мноства суслікаў, якія вадзіліся толькі ва ўладаннях Радзівілаў. «Паводле падання, нехта з Радзівілаў (Сіротка ці Караль), якому спадабаўся гэты звярок, прывёз некалькі суслікаў у Нясвіж. Яны ўцяклі з замка і пачалі размнажацца ў навакольных палях, а праз нейкі час іх стала як зорак на небе. Так Нясвіж стаў сталіцай суслікаў».

Не абмінуў Анатоль Бутэвіч у «Таямніцах Нясвіжскага замка» і трагічную гісторыю кахання Барбары Радзівіл і Жыгімонта Аўгуста. Каханне, якое загубіла маці Жыгімонта Аўгуста Бона Сфорца, атруціўшы Барбару, апявалі ў сваіх творах мастацтва шматлікія аўтары. Існуе легенда, што «Чорная панна Нясвіжа» і сёння ходзіць уначы па пакоях і навакольных замка. У парку, што прылягае да замка, устаноўлены помнік Барбары Радзівіл. Расказваў аўтар і пра апошнюю з роду Нясвіжскіх Радзівілаў Эльжбету Радзівіл, якая ў 2017 годзе адзначыла сваё 100-годдзе і цяпер жыве ў Варшаве. Нягледзячы на такі ўзрост, Эльжбета дапамагае раскрываць загадкі свайго роду.

Анатоль Бутэвіч стварыў падрабязны гістарычны партрэт роду Радзівілаў. Праз шматлікія фотаздымкі, у тым ліку з уласнага архіва, аўтар запрашае у своеасаблівы віртуальны музей, які дапамагае паглыбіцца ў тыя часы і прайсціся разам з Уладзіславам Сыракомлем па старажытных сцяжынах Нясвіжа.

Нясвіжскі замак утойвае яшчэ шмат неразгаданага. Так, застаецца адкрытым пытанне, куды зніклі каштоўныя 12 апосталаў, якія ўвасаблялі багацце Радзівілаў, таксама незразумела, што ўяўляюць сабой нясвіжскія падземеллі... Выклікае пытанні і неадназначная фігура з роду Радзівілаў — Марцін, якога даследчыкі ведаюць як чарнакніжніка і душагуба. Час аддаляе нас ад мінулага, але пакідае надзею, што пустыя старонкі гісторыі будуць запоўнены.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

Свет рамантыкі і халоднага разліку

Напрыканцы лета ў Выдавецкім доме «Звязда» пабачылі свет тры кнігі. Калі пра выданні мінулага месяца можна было казаць, што іх чакае магчымы камерцыйны поспех, бо яны накіраваны на максімальна шырокую аўдыторыю (два з іх адносіліся да дзіцячай літаратуры, што адразу павышае шанцы кнігі на папулярнасць), то кнігі гэтага месяца будуць больш цікавыя спецыялістам у вузкіх сферах літаратуразнаўства і даследаванняў сучаснага этапу развіцця лічбавых СМІ. Але пачнём агляд з таго, што вядома і блізка ўсім — дзіцячай літаратуры.

Жанна Міус (Усцінава Жанна Віктараўна) — пісьменніца, у якой у Выдавецкім доме «Звязда» выйшла вершамедыя ў дзвюх дзях «Первоапрельский суп». Нарадзілася ў 1976 годзе у вёсцы Капачы Мсціслаўскага раёна Магілёўскай вобласці. У 1993 годзе з адзнакай скончыла сярэднюю школу, у 1999 годзе — Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт. Працавала настаўнікам, затым намеснікам дырэктара па выхаваўчай рабоце. Друкавалася ў беларускіх выданнях: «Малодосць» (конкурс «Бацькаўшчына светлая мая»), «Літаратура і мастацтва», «Настаўніцкая газета», «Знамя юности», «Могілёўские ведомости», «Гаспадыня», «Вясёлка» і іншых. З 2013 года сябра Саюза пісьменнікаў Беларусі. Аўтар кніг паэзіі «Лунный чай» (2013), «Странные детки» (2018) і прозы «Медвежья принцесса». З 2017 года актыўна займаецца папулярнага дзіцячай літаратуры ў сацыяльных сетках «ВКонтакте» і «Одноклассники». Лідары праглядаў: «Мурашки по коже ходили», «Неуёмные снегожинки», «Доктораня на диване», «Неуклюжая лужа», «Мейкап на папе», «Залипательный смартфон». Выдавецкі дом «Звязда» прапанаваў на рэспубліканскі конкурс «Нацыянальная літаратурная прэмія — 2019» у намінацыі «Лепшы твор для дзяцей і юнацтва» зборнік вершаў для дзяцей «Странные детки».

Новая кніга Жанны Міус — зборнік гісторый пра жыццё і прыгоды вучня чацвёртага класа самай звычайнай школы Колі Справядліўкіна. На першы погляд падаецца, быццам перад намі чарговая варыяцыя на тэму твораў для дзяцей і падлеткаў у стылі «Денискиных рассказов», дзе рэчаіснасць сама па сабе вельмі цікавая, а прыгоды чакаюць нават у звычайным гатаванні кашы, але насамрэч Жанна Міус абрала іншы пункт гледжання на дзяцінства. Яе герой можа знайсці прыгоды ў нашай рэчаіснасці, але разам з тым ён валодае здольнасцю прыдумляць уласны сусвет, у якім дзіцячы нягоды сядзяць замест звяроў у клетках, а на языку ў Федзі пасля таго, як ён схлусіў, вырастае дрэва. Менавіта такія напайфантастычныя моманты (і чытач, і нават сам герой разумеюць, што гэта толькі фантазіі) з'яўляюцца найбольш ярскымі ў кнізе. Малюнкi Святланы Стахоўскай узмацняюць уражанне ад фантастычных прыгод.

Другая кніга — манаграфія Аляксандра Градзюшкі, якая мае назву «Рэгіянальныя медыя ў лічбавым асяроддзі». Аляксандр Аляксандравіч Градзюшка — кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры перыядычнага друку і вэб-журналістыкі факультэта журналістыкі БДУ. Аўтар кніг «Сеткаявая прэса ў сістэме СМІ» (2005), «Асновы журналістыкі. Арганізацыя працы рэдакцыі СМІ» (2005), «Асновы інтэрнэт-журналістыкі» (2012), «Сучасная вэб-журналістыка

Беларусі» (2013), «Асновы творчай дзейнасці вэб-журналіста» (2019) і больш чым 250 навуковых работ, якія ў асноўным прысвечаны розным аспектам функцыянавання сучасных лічбавых сродкаў масавай інфармацыі і камунікацыі. Аляксандр Градзюшка — выкладчык дысцыплін па вэб-журналістыцы. Уганараваны званнем «Выдатнік друку Беларусі». Лаўрэат прэміі «Залатое пярэ» Беларускага саюза журналістаў. З'яўляецца адным з самых аўтарытэтных экспертаў у галіне лічбавых медыя ў Беларусі. У апошній на дадзены момант манаграфія Аляксандра Градзюшкі абагульнены самыя актуальныя тэарэтычныя пошукі і практычныя дасягненні ў галіне лічбавай журналістыкі, прапанавана новае разуменне рэгіянальных СМІ з параўнальнага пункту гледжання і ў глабальным кантэксце, сістэматызаваны і абагульнены вопыт працы лакальных медыя Рэспублікі Беларусь у практыцы тэхналагічных інавацый, пазначаны тэндэнцыі, а таксама спрагназаваны перспектывы і найбольш аптымальныя стратэгіі ўкаранення інтэрнэт-менеджменту ў сферу рэгіянальных СМІ нашай краіны.

Рэгіянальная журналістыка разглядаецца з розных бакоў: задачы мясцовай прэсы, арганізацыя працы рэдакцыі СМІ ва ўмовах лічбавізацыі, змястоўна-тэматычная структура, аўдыторыя і формы ўзаемадзеяння з ёй, адносіны з заснавальнікамі, работа ў сацыяльных сетках, эканамічная эфектыўнасць, падрыхтоўка і павышэнне кваліфікацыі кадраў з улікам спецыфікі сучасных лічбавых медыя, тэндэнцыі мясцовых СМІ. Усе гэтыя шматлікія аспекты, на думку Аляксандра Градзюшкі, не могуць быць не ўлічаны, бо менавіта яны вызначаюць спецыфіку рэгіянальнай прэсы і яе асноўныя адрозненні ад усіх іншых відаў СМІ. У першую чаргу манаграфія адрасавана навукоўцам у сферы журналістыкі і выкладчыкам, але таксама будзе карысна аспірантам, магістрантам, студэнтам, самім журналістам і кіраўнікам рэгіянальных медыя ды спецыялістам органаў дзяржаўнага кіравання.

Трэцяе выданне — кніга Яўгена Гарадніцкага — манаграфія пад назвай «Чалавек Рэнесансу, прадвеснік постмадэрну», прысвечаная мастацкім асаблівасцям творчага свету аднаго з самых выбітных беларускіх пісьменнікаў XX стагоддзя Уладзіміра Караткевіча. Структура манаграфіі класічная, гэта дазваляе разгледзець творчасць класіка з усіх бакоў: пачынаючы ад уплыву некаторых момантаў яго біяграфіі на творчасць і заканчваючы незаўважнымі, але разам з тым важнымі мастацкімі асаблівасцямі, якія вызначаюць папулярнасць твораў Уладзіміра Караткевіча нават у сучаснасці. Пры гэтым аналізуюцца як канкрэтныя лінгвістычныя асаблівасці яго стылю, мастацкія сродкі, што ўжываюцца найбольш часта, так і спецыфіка асобных твораў, іх унікальны свет і ўплыў на беларускую літаратуру. Відавочна, гэтая кніга таксама будзе цікавая ў асноўным спецыялістам, якія вывучаюць ці канкрэтна творчасць Уладзіміра Караткевіча, ці пэўныя тэндэнцыі ў беларускай літаратуры XX стагоддзя. Але разам з тым манаграфія «Чалавек Рэнесансу, прадвеснік постмадэрну» — добры спосаб пасля прачытання таго ці іншага твора Уладзіміра Караткевіча (асабліва калі пэўны тэкст разглядаецца ў манаграфіі асобна) палыбіцца ў дзіўны свет мастацтва. Тым больш што свет гэты, нягледзячы нават на самы падрабязны і скрупулёзны аналіз, усё роўна захоўвае рамантычны складнік.

Цімур ВЫЧУЖАНІН

мінуўшчыны агмень

«Парвалася залатаструнне дня...»

Пасля Міколы Дубовіка, аднаго з таленавітых паэтаў-маладнякоўцаў, не захавалася ніводнага фотаздымка, — толькі зборнічак вершаў і некалькі публікацый у калектыўных выданнях. Празыў ён няпоўныя 23 гады, пахаваны ў брацкіх могілках... А як жа бліскуча пачынаў!

*Парвалася залатаструнне дня,
у вячэрняй мгле загаласіла
халодная, нямая цішыня
і зоры задрыжалі ў цёмнай сіні...*

Нарадзіўся будучы паэт 28 ліпеня 1905 года ў беднай сялянскай сям'і ў вёсцы Мурыны Слуцкага павета Мінскай губерні (цяпер в. Каменка Капыльскага раёна Мінскай вобласці). Матэрыяльныя праблемы не перашкодзілі Міколу ў 1923 годзе скончыць агульнаадукацыйныя курсы і паступіць на факультэт грамадскіх навук БДУ. Пасля Мікола перавёўся на літаратурнае аддзяленне педфака. Некалькі разоў кідаў вучобу, таму доўга заставаўся студэнтам — друккурнікам. Вучыўся Мікола, знаходзячыся на ўтрыманні брата. Пасля службы ў Чырвонай Арміі. Падчас купання з ротай студэнтаў-чырвонаармейцаў у Бярэзіне пад Бабруйскім патануў. Вось, бадай, і ўсё, што пра яго вядома.

На жаль, мы не ведаем, можам толькі здагадацца, што прывяло Міколу ў літаратуру, што натхніла на першыя радкі, калі ён адчуў непераадольны покліч роднага слова. Гісторыя сведчыць, што ў 1925 годзе Мікола стаў дэлегатом I з'езда «Маладняка» з правам дарадчага голасу. З гэтага часу ён актыўна друкуецца. Увайшоў у літаратуру з хваляй маладых, абуджаных рэвалюцыйнай творчых сіл. Вельмі любіў паэзію Джорджа Байрана — і ў творах Міколы адчувальны ўплыў гэтага паэта, як і найбольш характэрныя, яркія правыя плыні новага, маладога пакалення: аптымізм, бадзёрасць паэтычнага настрою, захопленасць будаўніцтвам новага. Праўда, на сваім досведзе адчуўшы вастрыню сацыяльных і матэрыяльных праблем, паэт не стаў сляпым апалагетам рэвалюцыі, — у вершах яго адчуваюцца і філасофскі роздум, і ўнутраная заглыбленасць, сузіральнасць:

*Жыццё такая песня — было — няма,
жыццё такая песня — сон дзівосны,
і хочацца усё абняць:
вясну і восень...*

Творчасць Міколы Дубовіка, паводле ўспамінаў Янкі Бобрыка, становілася «больш індывідуальнай, песімістычнай...». Рэдкімі ў друку ў апошнія гады жыцця М. Дубовіка былі яго вершы.

*Да мураванае сцяны
прынікшы ціха, сіратліва
стаіць дзіця.
У сэрцы холад ад цаглін...
Панэль не любіць лілій.*

*Панэль. Ідуць праходзяць людзі,
на вуліцы машыны бег...
Дзіцяці вочы ў пылу блудзяць,
дзіця забылася сябе.*

Ёсць тут штосьці і ад Максіма Багдановіча з яго ўвагай да дзіцячага, нічым не азмочанага ўнутранага свету, да гарадскіх малюнкаў і адлюстравання таго, што не ляжыць на паверхні, а прыхавана пад вонкавым пластом рэчаіснасці.

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі ў адзіным экзэмпляры захоўваецца зборнік вершаў Міколы Дубовіка на ўкраінскай мове «Вежі», які пабачыў свет у Кіеве ў выдавецтве «Маса». Пад сціплай вокладкай сабраны вершы 1925—1927 гадоў.

Яна БУДОВІЧ

Выдатны сербскі славіст — шчыры сябра Беларусі

Прафесару Міядрагу Сібінавічу на адвітанне

Імклівы і няўмольны рух часу на гэтым свеце ўсё часцей і часцей вымушае казаць апошняе «бы-вай» дарагім сябрам, блізім прыяцелям. А тут яшчэ той выпадак, калі жалоба і скруха абумоўліваюцца не толькі асабістым сяброўствам: у лепшы свет адышоў шчыры прыхільнік і актыўны папулярызатар нашай літаратуры і культуры за мяжой — вялікі сябар усяго беларускага народа. Гаворка ідзе пра Міядрага Сібінавіча, аднаго з самых аўтарытэтных славістаў Сербіі, усёй Югаславіі, а таксама Еўропы.

Хоць і грэшную, але, тым не менш, любімую, зямлю пакінуў ён 24 ліпеня, адышоўшы раптоўна. Прынята лічыць, што такі адыход шчаслівы. І пэўны сэнс у распаўсюджанага меркавання ёсць. Ды ад гэтага не менш горычы і болю ў душах блізкіх людзей, якія нябожчыка любілі і якіх ён любіў, а таксама ўсіх тых, хто яго добра ведаў асабіста ці нават па кнігах, заслужана цэнячы і паважаючы. Ну а ўзмацняюцца горкія адчуванні яшчэ і дадатковымі акалічнасцямі, як у аўтара гэтых радкоў: пры тым, што наша знаёмства, сяброўства і досыць актыўнае супрацоўніцтва доўжылася амаль сорак гадоў, я не меў магчымасці адвітацца непасрэдна, вочна і нават не змог напісаць своечасова развітальныя словы. Так што раблю гэта вось толькі цяпер, на саракавіны.

З тымі, каму не давялося ведаць гэтага вялікага навукоўца і выдатнага чалавека пры жыцці, дзялюся асноўнымі звесткамі.

Міядраг Сібінавіч (1937—2020), доктар філалагічных навук, прафесар, выпускнік аддзялення ўсходне-

і заходнеславянскіх моў філалагічнага факультэта Бялградскага ўніверсітэта, усё сваё працоўнае жыццё звязваў з гэтай навучальнай установай, паслядоўна праходзячы ступені ад выкладчыка-асістэнта да прафесара і прарэктара, кіраўніка цэнтра па навуковай дзейнасці. Не разлучаючыся з універсітэтам, прафесар доктар Сібінавіч заснаваў часопіс «Гісторыя літаратуры», выконваў абавязкі галоўнага рэдактара перыядычных выданняў «Жывыя мовы» і «Зборнік Маціцы Сербскай па славістыцы», на працягу дзесяцігоддзя ўзначальваў Камітэт славістаў Югаславіі, а ў дадатак яшчэ быў і міністрам асветы Рэспублікі Сербія ажно два тэрміны.

М. Сібінавіч — вучоны з на дзіва шырокім колам інтарэсаў і вельмі значным унёскам у асэнсаванне развіцця як сербскай, іншых югаславянскіх, так і ўсіх усходнеславянскіх літаратур, у тэорыю і практыку літаратурна-мастацкага ўзаемаперакладу, у гісторыю культурных сувязей між славянскімі народамі, у славістычную кампаратывістыку. Адпаведна, паводле рэальных сваіх заслуг, з'яўляўся сапраўдным членам Маціцы Сербскай (як найважнейшай навукова-асветнай структуры Сербіі), і ганаровым доктарам Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя М. В. Ламаносава (як славіст агульнаеўрапейскага маштабу).

Будучы асобай, якая сцвярджалася праз творчую працу не менш, чым праз навуку, Міядраг Сібінавіч не проста меў членства ў Саюзе пісьменнікаў і Саюзе перакладчыкаў Сербіі (Югаславіі таксама), але і выбіраўся неаднаразова ў склад іх кіраўніцтва.

Вельмі вялікія заслугі выдатны славіст СФРЮ мае ў развіцці югаслаўскай русістыкі і непасрэдна сербска-рускіх літаратурных сувязяў свайго часу. Так, ён выконваў адказную функцыю ўкладальніка сербска-харвацкамоўных збораў твораў Міхаіла Лермантава і Сяргея Ясеніна, быў аўтарам больш

за 400 навуковых прац адпаведнай праблематыкі, у тым ліку кніг: «Лермантаў у сербскай літаратуры» (1971), «Руская літаратура. I — II» (1976—1978, у суаўтарстве), «Яўгеній Анегін» Аляксандра Пушкіна» (1982), «Паэтыка і паэзія» (1990), «Руская паэзія ад барока да авангарда» (1995), «Пушкін і сербская культура» (1999), «Пушкінскі сербскі «Яўгеній Анегін»» (1999), «Рускія літаратурныя крыніцы» (2000), «Памнажэнне светаў: Рускія пісьменнікі ў сербскай перакладной літаратуры» (2015) і шэраг іншых. Вялікую, пакуль што недаацэненую вагу мелі таксама яго працы перакладазнаўчага характару: «Арыгінал і пераклад: Уводзіны ў гісторыю і тэорыю перакладчыцкай справы» (1979), «Пра пераклад» (1979), «Новы арыгінал: Уводзіны

ў пераклад» (1990), а таксама даследаванні славянскіх узаемакантактаў: «Славянскія імпульсы ў сербскай літаратуры і культуры» (1995), «Між сусветамі: Новыя аспекты творчасці Дэсанкі Максімавіч» (1999), «Славянская вертыкаль: сербская, руская, беларуская і ўкраінская літаратурныя тэмы» (2008).

Што датычыцца заслуг прафесара Сібінавіча перад нашай культурай і літаратурай, то нельга не ўлічваць такой істотнай акалічнасці: у рэспубліках былой Югаславіі на працягу ўсёй другой паловы XX стагоддзя прафесійных беларусістаў увогуле не было. І вось з пачатку 1980-х гадоў такім стаў фактычна ён адзіны. Гэта менавіта дзякуючы яго творчай актыўнасці і высокаму аўтарытэту ў Сербіі паступова пачала прыцягвацца ўвага да літаратуры беларускай (а таксама і да ўкраінскай). Ніхто іншы, як шаноўны прафесар Сібінавіч, з уласцівай толькі яму прафесійнай адказнасцю, узяўся перакладаць «Анталогію беларускай паэзіі» (Бялград, 1993) і пісаць прадмову да яе — першай, між іншым, не толькі на мове сербскай, але і на ўсіх югаславянскіх. Не пабаімся перабольшвання, ставячы акцэнт, што аўтарытэтнасць яго асобы забяспечвала ў значнай ступені і выхад кнігі ў шырока вядомай серыі самага старога і прызнанага выдавецтва краіны, і прыязнае стаўленне крытыкі, а затым і перавыданне ў дапоўненым выглядзе тым самым прэстыжным выдавецтвам. Варта падкрэсліць, што анталогія перавыдадзена была ў 2012 годзе. І нашы чытачы правільна здагадваюцца, што прымяркоўвалася яна да 130-х угодкаў найзначнейшага песняроў Беларусі, а таксама што зместам сваім перавыдадзеная анталогія рознабакова прадстаўляла іх творчасць. Вядома ж, у перакладзе шаноўнага М. Сібінавіча. Карыстаючыся нагодай, вельмі прыемна адзначыць і заслугу тагачаснага Пасольства Беларусі ў Сербіі, а пасла У. М. Чушова — непасрэдна. Гэта дыпламатычнае прадстаўніцтва Рэспублікі Беларусь ініцыявала юбілейнае перавыданне, прычым арганізавала фінансавую падтрымку яго сербскімі спонсарамі. Такого, на вялікі жаль, не было раней і няма апошнім часам. Калі ж згадаць пра публічныя прэзентацыі абодвух выданняў гэтай кнігі і, адпаведна, беларускага прыгожага пісьменства ўвогуле, зноў жа ніяк нельга абмінуць ролю калегі Сібінавіча. Ён стараўся арганізоўваць іх у такім фармаце, каб збіралася публіка самая што ні ёсць сур'ёзная, элітная. Немагчыма выказаць з памяці — пра гэта я ўжо выказваўся неаднойчы і вусна, і пісьмова, —

як хораша на вечары, арганізаваным у рамках міжнароднага форуму перакладчыкаў, былі прадстаўлены нашы цудоўныя паэты двух пакаленняў — Максім Танк і Анатоль Сыс. Годнае і прыкметнае месца беларускім паэтам М. Сібінавіч адвёў і ў сваёй арыгінальнай па задуме анталогіі — «Вецер у грыве: Конь у паэзіі славянскіх народаў» (2011).

Канкрэтызуючы, адзначу, што мой дарагі сябар даволі многа перакладаў тых сучасных беларускіх паэтаў, з кім у Беларусі ці ў Сербіі пазнаёміўся. Перш і больш за ўсё — Алесь Разанава. Наколькі мне вядома, у яго назапасіліся пераклады на цэлы зборнік. Уласна, большасць перакладзенага з сучаснай беларускай паэзіі ён аддаваў для публікацыі ў чытальных часопісах.

Беларуская праблематыка з часам пачала займаць не апошняе месца таксама ў навуковых працах Міядрага Сібінавіча. Дастаткова звярнуць увагу на прыведзеныя вышэй назвы яго кніг, а таксама на тэматыку дакладаў, навуковых артыкулаў, публікацый у перыядычным масавым друку. Некалькі яго тэкстаў гэтага роду перакладаліся ці анансаваліся і ў нас.

Між іншым, повязі сербскага славіста і перакладчыка з Беларуссю дадаткова ўмацаваліся пасля прыезду ў Мінск на Першы кангрэс беларусістаў, пасля чаго ён на працягу 1995—2010 гг. уваходзіў у склад кіраўніцтва МАБ. Можа, гэта і не зусім дарэчы, але ўсё ж такі дазволім сабе прыгадаць, што каля дваццаці гадоў таму ў нас выказваліся прапановы адзначыць заслугі прафесара Міядрага Сібінавіча дзяржаўнай узнагародай — медалём Францыска Скарыны, а таксама званнем ганаровага прафесара БДУ. Ні адна з гэтых прапаноў, на жаль, так і не здзейснена

Што датычыцца заслуг прафесара Сібінавіча перад нашай культурай і літаратурай, то нельга не ўлічваць такой істотнай акалічнасці: у рэспубліках былой Югаславіі на працягу ўсёй другой паловы XX стагоддзя прафесійных беларусістаў увогуле не было. І вось з пачатку 1980-х гадоў такім стаў фактычна ён адзіны. Гэта менавіта дзякуючы яго творчай актыўнасці і высокаму аўтарытэту ў Сербіі паступова пачала прыцягвацца ўвага да літаратуры беларускай (а таксама і да ўкраінскай).

пры яго жыцці. Што ж, мы, беларусы, як звычайна засведчылі, якую ўвагу здольны праяўляць да сваіх адданных ды сціпрых сяброў і наколькі ўмеем быць удзячнымі. Зрэшты, калега Сібінавіч дзесяцігоддзі шчыраваў на ніве беларусістыкі і сербска-беларускіх літаратурных кантактаў і без такой падзякі. Як, дарэчы, таксама яго пераемніца — рулівая Даяна Лазаравіч.

Ну а цяпер, калі трэба адвітвацца, для аўтара гэтых радкоў прыдатным можа быць сербскае слова «опроштај». Яно з двума значэннямі: «развітанне» і «прабачэнне». І хоць з-за нагоды абодва напаўняюцца сэнсам цяжкім, правільней будзе мець на ўвазе іх сукупнасць.

Іван ЧАРОТА

Сербскія беларусісты: Міядраг Сібінавіч і Даяна Лазаравіч.

Залатыя лініі гармоніі

3 4 верасня 2020 года ў НЦСМ Рэспублікі Беларусь пачала працаваць Міжнародная выстаўка сучаснага мастацтва «Музыка і святло» з удзелам аўстрыйскіх і беларускіх мастакоў. Выстаўка арганізавана пры падтрымцы Пасольства Аўстрыйскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь. Любоў да музыкі — тэма, якая аб'яднала работы сучасных аўстрыйскіх і беларускіх мастакоў у адной экспазіцыі.

«Сёлета людзі ў многіх краінах сутыкнуліся з вялікімі ўзрушэннямі і цяжкімі выпрабаваннямі. Выстаўка “Музыка і святло” — агульная мара аб “вылячэнні” планеты, напамін пра тое важнае, што аб'ядноўвае людзей ва ўсім свеце. Надзея на лепшую будучыню блізкая сэрцам і аўстрыйцаў, і беларусаў. Выставачны праект з удзелам мастакоў з Аўстрыі і Беларусі адкрывае нечаканы, цікавы свет узаемадзеяння дзвюх культур», — менавіта так прадстаўляе гэты цікавы праект Алена Цагельская, куратар выстаўкі. Праект сапраўды дае нам магчымасць пабачыць як адрозненні, так і еднасць мастацтва дзвюх настолькі розных краін, як Аўстрыя і Беларусь. Мы можам пабачыць розныя традыцыі, тэхнікі, пункты гледжання на феномен выяўленчага мастацтва, але ўсё гэтае хаос (на першы погляд выстаўка сапраўды падаецца даволі хаатычнай і бессістэмнай) гарманізуецца пры дапамозе скразной тэмы, іншага віду мастацтва, які, нягледзячы на сваю абстрактнасць, тым не менш, здолеў аб'яднаць больш за дзясятка мастакоў і стаць сэнсавым стрыжнем настолькі складанага праекта.

Першае, што кідаецца ў вочы падчас наведвання экспазіцыі, — наколькі па-рознаму мастакі асэнсоўваюць тэму музыкі. Хтосьці робіць гэта вельмі літаральна, напрыклад, мы можам пабачыць партрэт Джымі Хендрыкса, выкананы ў пазнавальнай поп-арт-стылістыцы, або два партрэты Франца Шуберта ў маладосці і сталым узросце, якія таксама крыху нагадваюць поп-арт, але за кошт «змазанай» тэхнікі больш выклікаюць асацыяцыі з імпрэсіянізмам ці экспрэсіянізмам. Хтосьці адлюстроўвае не рэальных, а ўмоўных музыкантаў, як, напрыклад, зрабіла Вярэна Прандштэтэр у дзвюх сваіх работах, аб'яднаных назвай «Піяністка». Іх адрозненне ў тым, што калі першы варыянт палатна — «звычайная» жывапісная работа, то другі, створаны ў суаўтарстве з Эрнстам Здрахалем, — не толькі кардон і алей, але

Фота з сайта НЦСМ.

Фрагмент экспазіцыі.

і калажная тэхніка: тканіна розных колераў і рознай фактуры, складзеная гармонікам (кожная новая палоска — новы колер), якая хавае ад погляду якраз тую частку карціны, дзе знаходзіцца піяніна. Напэўна, такім чынам мастакі аналізуюць меркаванне, што часам, нават калі ты пабачыў і быццам зразумеў нейкі твор мастацтва, яго частка (можа нават здарыцца так, што гэта будзе асноўная частка, фундаментальны сэнсавы змест) заўсёды застаецца схаванай ці з-за самой сутнасці мастацтва — яно, як вядома, будзе на кодавых семіятычных структурах, якія трэба расшыфроўваць, — ці з-за ідэі аўтара. І гэта асабліва важна для выстаўкі, бо музыка як абстрактнае часовае мастацтва і сучаснае выяўленчае мастацтва, што наўмысна хавае ўласныя сэнсы за дамінаваннем формы над зместам, сапраўды даволі часта не паддаецца расшыфроўцы пры дапамозе метадычнага, асэнсаванага аналізу, аднак усё роўна прыносіць эстэтычнае задавальненне праз эмацыянальнае ўспрыманне твораў мастацтва.

Такі баланс паміж рацыянальным і эмацыянальным з'яўляецца гарманізуючай асновай праекта «Музыка і святло». Аснова гэтая добра спраўляецца з ключавой задачай — стварыць агульны сэнсавы падмурак, нейкае «воблака тэгаў» (акрамя самай відавочнай

і прымітыўнай тэматычнай аб'яднанасці ўсіх твораў), якое б не дазволіла сысці наведвальнікам экспазіцыі з адчуваннем, быццам яны наведвалі выстаўку конкурсных работ таленавітых школьнікаў, дзе мэта ва ўдзельнікаў была «намаляваць што-небудзь пра музыку».

Канечне, частка карцін даволі банальная (напрыклад, «Танга», якая нагадвае адну з тых работ, што могуць павесіць у звычайным прыёмным аддзяленні банка) або належыць таму тыпу сучаснага выяўленчага мастацтва, якое з'яўляецца чыстым колеравым абстракцыянізмам у стылі Джэксана Полака. Але агульнае ўражанне ад экспазіцыі даволі добрае. Ёсць вельмі цікавыя работы, пра сувязь з музыкай якіх можна здагадацца толькі па назвах і такім чынам разгарнуць ва ўласных думках незвычайны асацыятыўны шэраг (менавіта дзякуючы такому вопыту людзі і любяць сучаснае беспрадметнае мастацтва).

Найбольш удалым прыкладам ужо адзначанага балансу паміж рацыянальным і эмацыянальным з'яўляецца серыя работ на палатне акрылавамі фарбамі, прысвечаная танцоркам, аўстрыйскай мастачкі Сільвіі Эрэнрэйх. Але на яе карцінах постаць жанчын, як і сам танец, — гэта сімвал, код, які глядач павінен разгадаць, каб зразумець прыгажосць як задумкі, так і рэалізацыі. Падаецца, што карціны Сільвіі Эрэнрэйх — таксама тыповае беспрадметнае мастацтва, але там, дзе, на першы погляд, канкрэтыку пабачыць немагчыма, пасля аналізу карціны і знаёмства з кароткай біяграфіяй мастачкі мы пачынаем бачыць, што на тыповым шматколёрным фоне, дзе амаль няма ніякай сістэмы, аўстрыйка пакінула нам падказку, ключ, з дапамогай якога здолеем зразумець твор. Гэта залатыя бесперапынныя лініі, якія якраз вызначаюць тое, што можна прыняць і за сілуэт танцоркі, і за траекторыю танца, па якой яна рухаецца.

Гэтая лінія зачароўвае, кожную карціну хочацца разглядаць, таму што дзякуючы таленту мастачкі глядач прасякаецца адчуваннем дынамікі, энергіі як карціны, так і рытмаў танца, музыкі, якія схаваны ў фарбе. Напэўна, такімі залатымі лініямі і злучаны карціны на выстаўцы — зусім розныя, але пры гэтым здольныя парадасальным чынам стварыць універсальнае эстэтычнае адзінства. Як цудоўная мелодыя, што гарманізуе сусвет.

Цімур ВЫЧУЖАНІН

«Песня мая маладая!»

Кожны, хто так ці іначай звязаны з вакалам індывідуальным або калектыўным, са спеўнымі гуртамі (дзіцячымі, юнацкімі, моладзевымі, аматарскімі, прафесійнымі), ведае самую істотную праблему іх існавання і развіцця. Гэта пытанне рэпертуару. Новага, свежага, эксклюзіўнага. Бо зразумела, што нельга гадамі спяваць адно і тое ж.

Нецікава і самім выканаўцам, і слухачам. Нельга выправіцца на які заўгодна конкурс ці фестываль, больш ці менш прэстыжны, калі не маеш у запасе новай песні ці новага хору. І пажадана, каб на канцэрце ці конкурсе той, хто выступае ўслед, не выконваў твор аналагічны.

Такім чынам, велізарная патрэба ў новых сачыненнях і кампазіцыях ёсць, але няма дзяржаўнага нотнага выдавецтва, якое б падобны попыт паслядоўна задавальняла. Таму свабодную «нішу» занялі выдавецтвы невялікія і прыватныя або тыя, якія існуюць пры дзяржструктурах. Здраецца, ініцыятарамі нотных зборнікаў выступаюць паэт, на чые вершы напісаны розныя музычныя творы, або кампазітар, які пад адной вокладкай сабраў уласныя сачыненні, асновай якіх сталі вершы розных паэтаў.

Такі доўгі ўступ спатрэбіўся мне, каб распавесці пра два новыя зборнікі кампазітара Яўгена Ксяневіча, што выйшлі сёлета. Нагадаю, аўтар — стваральнік лірычных, паэтычных і патрыятычных песень. Не першы год вядзе рубрыку «Песню бярыце з сабою» ў газеце «Звязда».

Першы са зборнікаў займеў назву «Краіна мая, песня мая...» і аб'яднаў 25 твораў. Ён адрасаваны непрафесійным (аматарскім) калектывам мастацкай творчасці, друкуецца па рашэнні навукова-метадычнай рады Рэспубліканскага цэнтра нацыянальных культур. Аўтарытэт выданню дадае і тое, што музычным рэдактарам выступае вядомы беларускі кампазітар Аліна Безенсон.

Другі зборнік, «Малая Радзіма», выдадзены сёлета ў Гродне. Тыраж выдання больш сціплы, усяго 50 экзэмпляраў, але тут пад адной вокладкай сабрана амаль 40 сачыненняў аўтара. Выданне прывабляе і дакладнай структурай, якая, бясспрэчна, дапаможа карыстальніку. Песні маюць пэўную сэнсавую скіраванасць і адрасата. Напрыклад, у асобны раздзел вынесены песні пра радзіму, героіка-патрыятычныя творы, дзіцячыя і зімовыя песні, сачыненні пра маці і каханне (апошні раздзел, зразумела, дамінуе).

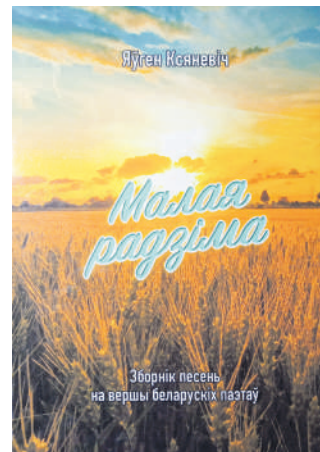
Некаторыя творы ў двух зборніках перагукваюцца ці паўтараюцца, але недахопу ў тым няма. Для падобных выданняў хацелася б мець большы тыраж. Бо калектываў, якія, зноў-такі нагадаю, маюць патрэбу ў новых творах, у разы болей.

Пра што абавязкова хацелася б сказаць з нагоды выхату зборнікаў? Вабіць добры літаратурны густ Яўгена Ксяневіча, які выяўляецца ў адборы паэтаў і тэкстаў. Гэта сур'ёзнае і прынцыповае пытанне. Бо нават у зборніках, што выходзяць у дзяржаўных выдавецтвах і пад цвёрдай вокладкай, часам сустракаеш прыклады, калі песенная лірыка не выклікае іншых эмоцый, акрамя раздражнення або з'едлівага смеху.

Па-першае, усе паэты, чые вершы зрабіліся асновай музычных твораў у зборніках «Краіна мая, песня мая...» і «Малая Радзіма», беларускамоўныя. Гэта істотна, бо панаванне рускамоўнай папсы ў эфіры радыёканалаў, у праграмах жывых або тэлеканцэртаў не можа не засмучаць. Па-другое, тут прадстаўлены і бясспрэчныя класікі (Рыгор Барадулін, Максім Танк, Пімен Панчанка, Генадзь Бураўкін, Яўгенія Янішчыц), і набліжаны да іх.

Адным словам, выпадковых аўтараў няма. З тых, хто даўно пакінуў гэты свет, але чые вершы па-ранейшаму жывыя і хваляючыя, — Канстанцыя Буйло, Змітрок Бядуля, Пятро Глебка, Аляксей Пысін, Юрась Свірка, Анатоль Грачанікаў, Ніна Мацяш, Еўдакія Лось, Сяргей Грахоўскі, Анатоль Сыс. Натхнілі Яўгена Ксяневіча і нашы сучаснікі, эмацыянальныя і пачуццёвыя — Эдуард Акулін, Уладзімір Мазго, Міхась Башлакоў, Алесь Камароўскі, Міхась Пазнякоў, Валянціна Гіруць-Русакевіч.

Нават пералік паэтаў падказваў, які няпросты і працяглы па часе быў шлях да гэтага зборніка. Бо зразумела: нараджэнне музычнага твора пачынаецца з адбору — менавіта таго тэксту, які імпануе, вабіць, дае штуршок натхнення. Увогуле, зборнікі адрасаваны салістам вакалістам, калектывам мастацкай творчасці — вакальным ансамблям, харам эстраднай і народнай скіраванасці.

Пры канцы нататак абавязкова пазначаю e-mail кампазітара: evgenyksenevich@gmail.com. Думаю, асобам, зацікаўленым у пашырэнні рэпертуару ўласнага або рэпертуару калектыву будзе прасцей і лягчэй звязацца з кампазітарам і атрымаць зборнік, ноты. Або папрасіць напісаць новую песню — спецыяльна для калектыву. Так што цікаўцеся і выконвайце! Агульнавядома: спяваць — сольна ці хорам — можа толькі шчаслівы чалавек.

Таццяна МІХАЙЛАВА

Жыццё ў тры акты

«Feci, quod potui, faciant meliora potentes» (лат.)
(«Я зрабіў усё, што змог, хто можа,
няхай зробіць лепш»).

Сёлета ўвосень Мінскі абласны драматычны тэатр, што знаходзіцца ў Маладзечне, распачне свой 30-ы тэатральны сезон. Гэтая падзея суседнічае з яшчэ адной юбілейнай датай: 6 верасня мог бы адзначыць сваё 80-годдзе Сяргей Барысавіч Вальковіч, які амаль 15 гадоў быў дырэктарам МАДТ і фактычна з'яўляецца яго стваральнікам. У 1992 годзе ён стаў кіраўніком новай установы культуры і прыняў на свае плечы ўвесь цяжар і праблемы перыяду станаўлення, што, як вядома, прыпадаў на не самы спрыяльны для творчасці час у гісторыі Беларусі. Толькі сапраўдны фанат Мельпамены мог рашыцца на такое.

Кожны раз, калі сэрца давала збоі і ўрачы літаральна выцягвалі яго з небыцця, Сяргей Вальковіч, ачунаўшы, пісаў чарговы ліст да сваёй каханай жонкі Тамары: «Мой мілы, любімы чалавек! Калі ты чытаеш гэтыя радкі, значыць, мяне ўжо няма...» Пяць лістоў ён парваў, шосты мы чытаем з Тамарай Вікенцьеўнай на яе ўтульнай маленькай кухні маладзечанскай кватэры. Сяргей Барысавіч, якога я ведала з дзяцінства, паўстае зусім іншым, фактычна разбураючы папярэдні вобраз, створаны мной і маімі калегамі-журналістамі, што пісалі пра яго бурную грамадскую і гаспадарчую дзейнасць. Гэты ліст да жонкі працягваецца такімі словамі: «Жыццё — замкнёнае кола. Але калі б Бог даў мне пачаць спачатку, то я больш часу быў бы з табой, мая родная, і з нашымі дзецьмі... Я вінаваты перад вамі, бо часта не ўдзяляў той увагі, якую вы чакалі ад мяне... Я люблю цябе, мой мілы чалавечак! Беражы сябе. Кліч мяне, калі будзе цяжка...»

Акт 1. Сенніца

Гэта вёска пад Мінскам, у назве якой трывалы пах сенакоса, улілася сёння ў сталічны мегаполіс новым мікраараёнам. Але ў падножжы сучасных хмарачосаў яшчэ туляцца там-сям прыватныя сядзібы ў зацэні яблыневых садоў. Існуе дагэтуль сямейнае гняздо Вальковічаў. На відэа 40-гадовай даўніны захаваліся

Тамара і Сяргей Вальковічы.
Фота зроблена ў сярэдзіне 70-х гадоў мінулага стагоддзя.

і спеы гаспадара, Барыса Вальковіча, зафіксаваныя аматарскай відэакамерай. Ах, як хораша спяваў звычайны шафёр, ветэран Вялікай Айчыннай вайны! Іншы раз падпявала яму жонка — настаўніца мясцовай школы. З цягам часу ўліліся ў сямейны ансамбль галасы сына і дачкі. Дзеці скончылі музычную школу. Калі прыйшоў час выбіраць прафесію, сын Сяргей паступіў у Маладзечанскае музычнае вучылішча. Ад гэтай пары Маладзечна стаў яго горадам і радзімай для яго дзяцей.

Пасля першага курса давалася студэнту апрануць форму вайскоўца і два гады спраўна служыць Айчыне. Па шчаслівым збегу абставін службы Сяргей Вальковіч праходзіў у Мачулішчах, адкуль на працягу, праз палі-лугі, да роднай Сенніцы было рукой падаць. Іншы раз юнак збочваў, шыбуючы ў звальненне, таму што да вёскі Шчомясла, дзе жыла

Сяргей Вальковіч у гарадскім парку
побач з абласным тэатрам.

яго дзяўчына Тамара, весялуха і п'явуння, было яшчэ бліжэй. Пасля армейскай службы яны прыехалі ў Маладзечна разам. Пакуль муж заканчваў вучобу ў Ленінградскім інстытуце культуры, Тамара працавала на швейнай фабрыцы «Камсамолка». Затым прыйшоў яе час вучыцца на харавым аддзяленні музвучылішча без адрыву ад выхавання дваіх дзяцей.

Акт 2. Зорныя паходы

Трыццаць гадоў плённай працы аддаў Сяргей Вальковіч Маладзечанскаму музычнаму вучылішчу, якое цяпер вядома як музычны каледж імя Агінскага. Не адно пакаленне выпускнікоў гэтай установы памятае яго не толькі як выкладчыка, але і як ініцыятара, натхняльніка і арганізатара шматлікіх імпрэз, цікавых змястоўных мерапрыемстваў, гучных праектаў. Мне пашчасціла іграць у дзіцячым аркестры народных інструментаў, які быў створаны Сяргеем Барысавічам і ў якім мы, вучні музычнай школы пры Маладзечанскім музвучылішчы, асвойвалі азы сумеснай працы і дырыжорскай мануальнай тэхнікі. На рэпетыцыях нашага аркестра я ўпершыню адчула той неверагодны стан душы, калі сціплы голас твайго інструмента ўзмацняецца, зліваючыся з іншымі. І гэта было дзівосным адкрыццём для жыцця не толькі ў музыцы. Быў адкрыццём і сам наш кіраўнік, жыццелюбівы чалавек з неверагодным пачуццём гумару, добразычлівай усмешкай, іскрынкамі-хітрынкамі ў светлых прыжмураных вачах.

Працуючы намеснікам дырэктара музвучылішча па выхаваўчай рабоце, Сяргей Вальковіч з вялікім энтузіязмам імкнуўся зрабіць жыццё моладзі цікавым, яркім, плённым. І яму гэта ўдавалася, бо заўжды знаходзіў сцяжынку да сэрцаў сваіх выхаванцаў. А яго ўласнага святла хапала, каб паказаць шлях у вялікае жыццё, падарыць надзею, захапіць прагай падарожжаў і адкрыццяў. Зорныя вандроўкі па родным краі, канцэрты ў вясковых клубах, школах, дамах культуры, футбольныя матчы, лыжныя пераходы, праца на калгасных палатках — усё гэта неад'емная частка студэнцкага жыцця, а значыць, і вялікая доля арганізацыйнай працы Сяргея Вальковіча. Яго заслугі былі адзначаны

медалём ВДНГ за патрыятычнае выхаванне моладзі.

Акт 3. У абдымках Мельпамены

Адкрыццё прафесійнага тэатра ў Маладзечне стала з'явай рэспубліканскага маштабу. Пэўны час яго неафіцыйна называлі трэцім нацыянальным за вернасць беларускай мове. І, па шчырасці, не памятаю, каб мова была перашкодай у продажы білетаў — прэм'еры заўжды праходзілі з аншлагам. Месца ў 11 радзе, замацаванае за мной як журналістам, было занятае больш ганаровым госцем. Трэба сказаць, тады раённыя кіраўнікі вельмі часта наведвалі мясцовы тэатр.

Афіцыйнае рашэнне аб адкрыцці абласнога драмтэатра было прынята ў 1991 годзе, але ўрачыстае адкрыццё МАДТ адбылося толькі на пачатку 1993 года спектаклем «Зямля» па паэме Якуба Коласа ў пастаноўцы яго першага мастацкага кіраўніка — заслужанага работніка культуры Рэспублікі Беларусь Мікалая Мацкевіча. Чым быў напоўнены амаль двухгадовы прамежак часу, сёння памятаюць нямногія. Як і мала хто ведае, якіх духоўных сіл, маральных выпрабаванняў і бяссонных начэй каштавала ўсё гэта дырэктару МАДТ.

Для Сяргея Вальковіча тэатр у шырокім сэнсе слова не быў марай і любоўю ўсяго жыцця. Гэта пазней, калі ў яго было ўкладзена неверагодна шмат душы і здароўя, ён стаў як любімае дзіця, выпакутаванае і выпеставанае. А напачатку, я так мяркую, прыняцце прапановы ўпраўлення культуры на дырэктарскую пасаду навастворанага тэатра было ў пэўнай меры авантурай. Вядома ж, ён меў вопыт кіраўнічай працы, але крыху ў іншай галіне. Тут новаму дырэктару давялося ўнікаць у спецыфіку работы, якая тычылася не толькі тыповых арганізацыйных праблем, але і творчых, спецыфічных ролі тэатра. Былі пэўныя напярэжкі аматарскага народнага тэатра, які існаваў пры Маладзечанскім раённым ДOME культуры. Толькі для прафесійнага ўзроўню па ўсіх параметрах народны не дацягваў. Таму, паралельна з завяршэннем рэканструкцыі старога будынка, дзе раней базіраваўся РДК (а пабудаваны ён быў яшчэ «за польскім часам» як афіцэрскае казіно), Сяргей Барысавіч вырашаў кадравыя пытанні, шукаў акцёраў для трупы сярод выпускнікоў тэатральна-мастацкага інстытута і інстытута культуры. А рашэнне адной праблемы лагічна цягнула за сабой чарговую — забеспячэнне жылплошчай і зарплатай маладых спецыялістаў, стварэнне ўмоў для творчага росту і спрыяльнага мікраклімату ў калектыве. Прадстаўнікі тагачаснага дырэктарскага корпуса запамнілі Вальковіча як вельмі настойлівага, харызматычнага, эмацыянальнага, вынаходлівага і ўпартага ў дасягненні пастаўленай мэты чалавека.

Як сапраўдны беларус, строга прытрымліваўся Сяргей Вальковіч сваёй жыццёвай устаноўкі: увесь рэпертуар ішоў выключна па-беларуску. Гэта была яго грамадзянская пазіцыя. Ці не таму супрацоўнічалі з тэатрам, спрыяючы яго добрай рэпутацыі драматург Аляксей Дудараў, народная артыстка Беларусі Марыя Захарэвіч, заслужаная артыстка Беларусі Вера Кавалерава, кампазітар Алег Залётнеў і многія іншыя аўтарытэтныя творцы тэатральнага мастацтва.

А чаго варта было правядзенне рэспубліканскага фестывалю майстроў тэатральнага мастацтва «Маладзечанская сакавіца»? Дарэчы, ладзіўся і міжнародны фестываль манаспектакляў «Я». Тэатр стаў не проста культурным цэнтрам, а, як пісала тэатральны крытык Таццяна Арлова, «у наш няпросты час ён фарміруе духоўны клімат любімага горада і па-свойму ўплывае на час і грамадства». Пашыраліся рэпертуар і кола аўтараў, плёна заяўлялі маладзечанцы пра сябе на сталічных сцэнах і нават атрымалі прэзідэнцкі грант на гука-светлаабсталяванне. Стварыўшы добрую гастрольную праграму, артысты МАДТ радавалі сваёй творчасцю жыхароў іншых рэгіёнаў нашай краіны. За ўсімі новымі перамогамі і дасягненнямі сціпла стаяў чалавек, які не лічыў сябе ні геніем, ні «зоркай», а проста выконваў сваю працу — служыў мастацтву. І толькі адзінкі бачылі, што ўсё часцей яго рука застылае ў раёне сэрца.

Акцёр і рэжысёр Алег Чэчанеў згадвае ў сваім артыкуле для выдання «Жыццё без межаў» (Нясвіж, 2014 г.): «Не ўсё было гладка і яскрава ў яго напружаным тэатральным кіраўніцтве, але сталася цвёрдае разуменне, што побач з намі быў дбайны, няўрымслівы і нястомны гаспадар, для якога тэатр быў родным домам, бясконцым клопатам».

Ала СТРАШЫНСКАЯ

«3 пэўных крыніц пэўныя весткі...»

Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы зберагае ў складзе розных фондавых калекцый сведчанні пра станаўленне прафесійнага беларускага тэатра і ўдзел у гэтым працэсе Янкі Купалы, яго сяброў і знаёмых. Гэтая вандроўка ў часе і прасторы натхнёная публікацыяй да 100-годдзя Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Максіма Сохара «Здольнасць адлюстраваць жыццё», а менавіта раздзелам «Прадаўжальнікі», надрукаваным у «ЛіМе» 17 ліпеня 2020 года.

Аднавіць атмасферу згаданых у артыкуле мясцін у твая даўнія часы, сустрэцца праз гады з людзьмі, якія жылі па прынцыпе «рабі пільна, то і дома будзе Вільня» дазваляюць нам першакрыніцы — успаміны непасрэдных удзельнікаў падзей і публікацыі, аўтары якіх атрымлівалі звесткі з першых вуснаў.

Пачатак вандроўкі — **Калісберг**, даўней Карлсбэрг, які знаходзіцца не ў Швецыі, Нямецчыне ці Чэхіі, а ў ваколіцах мястэчка Радашкавічы (менавіта так кажа мясцовы люд). Уладальнікам фальварка быў Андрэй Снітка — гісторык, этнограф, які з 1909 года ўзначальваў Мінскі царкоўны гістарычна-археалагічны камітэт і музей. Прыбытак ад моцнай гаспадаркі выдаткоўваў на развіццё асветы Радашкавіч: падарыў дом пад гарадское вучылішча («Наша Ніва», 28.09.1907), «шмат стараўся» для адкрыцця рамеснай вучэльні («Наша Ніва», 10.06.1910). Ён далучыўся да дзейнасці гуртка беларусаў-інтэлігентаў мястэчка і яго ваколіц, сярод арганізатараў і сяброў якога былі гаспадар Карпілаўкі Антон Лявіцкі, як літаратар вядомы пад псеўданімам Ядвігін III; доктар медыцыны Варшаўскага ўніверсітэта Ян Якуб фон Офенберг; уласнік маёнтка Мігаўка Аляксандр Уласаў, рэдактар «Нашай Нівы» і сенатар II Рэчы Паспалітай. У 1892 г. гурток рыхтаваў пастаноўку п'есы «Злодзей» Ядвігіна III, але не атрымаў дазволу на спектакль. Але традыцыі сямейных і аматарскіх тэатраў жыла надалей. Як адзначана ў «Гісторыі Купалаўскага тэатра. Эпоха, горад, людзі» (2020, с.25), у 1894 годзе ў 80-тысячным Мінску было каля 150 сямейных тэатраў.

Праз 10 гадоў адбылася падзея, якую, са спасылкай на ўспаміны пана Аляксандра Уласава, падрабязна згадвае Францішак Аляхновіч у манаграфіі «Беларускі тэатр» (Вільня, 1924; с. 85-86): «Дзеля акуртанасці нашай тэатральнай хронікі, адначасым «спэтакль», які быў у ліпні 1902 г. ў маёнтку «Карльсбэрг» вядомага беларускага архэолага і гісторыка Андрэя Сьніткі. Арганізатарам і рэжысэрам быў Юры Уласаў (брат сэнатара А. Уласава), які сам пералажыў на беларускую мову

ўкраінскую аднаактную п'еску «Па рэвізіі» і паставіў яе з учасцём ваколічных сялян і сялянак. Рэжысэру трудна было ўтрымаць «на сцэне» дысцыпліну, дзеля таго, што «артысткі», з якіх усе ў вёсцы, даведаўшыся аб рэпэтыцыях, сьмяяліся і кпінкі строілі, хутка адмовіліся ад ролі. Тады рэжысэр кінуўся на хітрыкі: ён «заангажаваў» свае артысткі... палоць траву. Дзеля гэтай работы дзяўчаты ўжо не сароміліся йсці ў двор, дзе фактычна далей ішлі рэпэтыцыі, якія цягнуліся два месяцы. Спэтакль адбыўся ў пуні на спецыяльна пабудаванай дзеля гэтага сцэне. Значная частка прыйшоўшай на спэтакль публікі ведала ўжо п'есу ня горш за «артыстаў», гэтак ужо абіліся аб вушы і дакучылі ўсім у двары рэпэтыцыі. Дазвол на спэтакль адтрымалі, ашукаўшы іспраўніка быццам будуць гуляць паўкраінску (гэтак дазвалялася)». Можам дапусціць, што «ашуканцам» быў сам перакладчык-рэжысёр Юрка (Жорж) Уласаў, які, як згадвала яго пляменніца Вера Снітка-Ніжанкоўская, «меў ці то жандарскі, ці то паліцэйскі чын» (У. Содаль «Дачка, пляменніца, жонка», «Наша Ніва», 2001, № 15).

У час Першай сусветнай вайны сям'я Сніткаў жыла ў эвакуацыі, а маёнткам апекавалася Зося — так па-хатняму звярталіся гаспадары да сваёй ахмістрыні. Зофія Прозарава ў 1919 годзе падпісала дамову з арандатарам — шваграм Янкі Купалы Юльянам Рамановічам. Летапіс жыцця і творчасці паэта дазваляе зрабіць выснову, што ён спрыяў арандзе і дапамагаў сям'і сястры Леакадзіі ў пераездзе. З 20 па 29 жніўня Янка Купала перамяшчаецца па маршруце Акопы — Калісберг — Гайдукі — Акопы — Калісберг і сярод гаспадарчых клопатаў за лічаныя дні піша «3 павяўшай славы», «Беларускія сыны», «Над калыскай», «Пруган», «Восень», «Ваяк», «Князь», «Паўстань», «На нашым», «Мая навука». На жаль, да нашага часу фальварак Калісберг не захаваўся.

Такі ж лёс напатакаў і мясціну, якую «Слоўнік географічны Каралеўства Польскага і іншых земляў славянскіх» характарызуе як вялікі маёнтка Чарноцкіх над ракой Лошыцай (т. VIII, с. 220). У 1906 годзе ў маёнтку **Пятроўшчына** беларускі тэатр набыў форму класічнага публічнага прадстаўлення. Падрабязна гэтую падзею асвятляе артыкул Язэпа Дылы «Беларускія спектаклі ў перыяд рэвалюцыі 1905 года» (1957). Аўтар спасылкаецца на Аляся Бурбіса, з якім быў знаёмы асабіста: «Сцэнай служыла пляцоўка ля свірна. Лаўкі зрабілі для платнай публікі і знаёмых гаспадароў фальварка. Быў самадзейны аркестр — цымбалы, скрыпка і бубен. Парабкі суседніх двароў і фальваркаў і сяляне мелі дармовы ўваход на спектакль. Людзей з вёскі сабралася шмат, звыш трохсот асоб.

Старых, каб маглі ўсё добра ўбачыць і пачуць, саджалі наперадзе».

Рукапісная афіша спектакля чудам захаваўся, яе рэпрадукцыя друкавалася ў газеце «Літаратура і мастацтва» (№ 85, 1957) пры артыкуле Гур'я Барышава «Братнія сувязі». Верагодна, на аркушы для карэспандэнцыі паведамлялася: «Krasawika 7-ho 1906 roku Pierszy bielaruski cjatier pradstaŭlać buduć Kamiedyju: «Pa Rawizy» Krapuŭnickaho, pieraŭazyŭ ra bielarusku Apanas K. Asoby: Pisar — K. Pryszczepczyk, Starszyna — H. Lawonczyk, Staraja baba — Todar Hus, jaje swietka — L. Kwacz, Saldatka, maładucha — A. Kalina, Storaż — B. Dziarkacz»

Пад псеўданімам «Апанас К.» выступаў «адзін з натхніцеляў тэатра» доктар Напалеон Чарноцкі, відаць, сваяк гаспадароў маёнтка. За мянушкай Б. Дзяржэвіч хаваўся арганізатар спектакля Аляся Бурбіс, бо са студзеня года яго шукала паліцыя па справе «Мейшагольскай рэспублікі». Як і Алаіза Пашкевіч-Цётка, Аляся Бурбіс быў выдатным прамоўцам «з медзянай глоткай» і бліскуча граў разнапланавую ролі. Яго грамадска-тэатральную дзейнасць перарваў арышт 24 жніўня 1906 года ў вёсцы Дольная ля Шчорсаў на Наваградчыне. Пасля

Андрэй Снітка, студэнт Рыжскага палітэхнічнага інстытута. 1880-я.

вызвалення ў сярэдзіне 1909 года працаваў у Віленскім таварыстве сельскай гаспадаркі, быў ініцыятарам Першай беларускай вечарыні ў Вільні 12 лютага 1910 года.

Можам меркаваць, што спектакль у Пятроўшчыне адбыўся пры спрыянні гаспадароў, якія зведалі гнёў некаторых суседзяў-фальваркоўцаў, у тым ліку і за вершы Янкі Купалы «Што ты спіш, беларускі мужык», «Пажалей мужыка!» (пазней «Пашкадуй мужыка!»), «Не рвіся к багатым!», прачытаныя Алесем Бурбісам. З аўтабіяграфічных лістоў Янкі Купалы вядома пра іх знаёмства з лета 1904 года. Верагодна, Аляся Бурбіс ведаў неапублікаваныя вершы паэта з аўтарскіх рукапісаў. Звестак пра мару Аляся Бурбіса стварыць спектакль па творах Янкі Купалы нам выявіць не ўдалося, але імпрэза ў Пятроўшчыне адбылася ў фармаце многіх беларускіх вечарынак, калі да ўласна спектакля далучалася паэтычная дэкламацыя альбо спевы і танцы.

Цяпер Пятроўшчына найперш вядомая як станцыя Мінскага метрапалітэна, дзе пад зорным сцяпеннем ужо ў XXI ст., з 5-га на 6-е кастрычніка 2019 года, прайшла «Ноч класікі ў метро».

З беларускім тэатрам звязаная мясціна і па-за межамі Беларусі — колішні клуб нямецкіх рамеснікаў «Пальма» ў Санкт-Пецярбургу, дом 18 у завулку Пірагова, раней Максімільянаўскім. Тут у тэатральнай зале захаваўся шыкоўныя жырандолі, якія асвятлялі ўдзельнікаў яскравых беларускіх вечарынак, што звярнулі на сябе ўвагу і расійскай прэсы. Выяўленне такіх публікацый — перспектывы наперадзе. Пэўна, у гэтым жа зале ў 1911 годзе ўвайшоў у выхадны пункт пошуку з'яўляецца цытата з артыкула невядомага аўтара штотдзённай газеты «Речь», якую Янка Купала ўзяў для свайго водгукка ў «Нашай Ніве» (№ 8, 1911) на бліскучы выступ тэатра Ігната Буйніцкага 15 лютага 1911 года. У гэтай жа зале 9 лютага 1913 года адбылася другая пасля віленскай прэм'ера «Паўлінкі» — п'еса, пра нараджэнне якой сведчыць ліст Янкі Купалы да Браніслава Эпімаха-Шыпілы ад 05.06.1912: «Напісаў у двух актах камедыю, якую чытаў пану Лявіцкаму, і ён казаў, што напісана дарэчы».

Вернемся ў Радашкавічы, дзе адбылася трэцяя прэм'ера камедыі — самая адказная для аўтара, бо на ёй прысутнічалі прататыпы герояў п'есы. У фондах музея захоўваецца бланкет Уладзіслава Луцэвіч, жонкі Янкі Купалы, з нататкай неўстаноўленага аўтара «Аб пастаноўцы «Паўлінкі». Беларускі тэатр у Радашкавічах». Ён упершыню экспанаваны ў 2013 годзе ў Радашкавічах на выставе «Не загаснуць зоркі ў небе...» да 100-годдзя прэм'еры. У гады маладосці Уладка

Станкевічанка актыўна ўдзельнічала ў працы Беларускага музычна-драматычнага гуртка ў Вільні. Яна часта наведвала Мінск, удзельнічала ў сустрэчах творчай моладзі і магла быць сведкай і нават удзельніцай спектакля, пра які ў нататцы паведамляецца: «15 жніўня ў дзень выстаўкі Мінскія беларусы прыехалі іграць беларускі тэатр у Радашкавічах, іграў «Паўлінку» Янкі Купалы. Даход з тэатру пайшоў на паляпшэнне самога тэатру, зроблена была новая страха, прыбудаван буфэт, каса і раздзелальня. Аўтара «Паўлінкі» Янку Купалу, які быў на прадстаўленні, публіка вызвала на сцэну і горада дзякавала за працу і талант [...] Мінскіх артыстаў-любіцелей уся публіка вітала і дзякавала за тое, што зрабілі радашкоўцам столькі духоўнай радасці і прасілі іх яшчэ калі прыехаць да нас.

Тэатр тах разбудзіў горад, што ўся моладзь паставіла [неразборліва] зрабіць у Радашкавічах драматычны кружок. Трэба падзякаваць пана Ромэра, што прадаў дрэва на страху. Пані Э. Янішэўскай за 6 пней дрэва на тэатр.

Мейсцовыя людзі — валасны пісар Навік, вучыцель Шорэмна і А.У. дзве нядзелі працавалі над устр. тэатра з дапамогай дзетак, дабравольных памочнікаў.

Калі вечарам увесё тэатр быў набіты народам, радашкоўскімі і краёвымі панамі, шляхтай і мужыкамі і ўсе білеты былі праданы, загадчыкі (арганізатары) весела ўздыхалі, што іх праца ацанілі. [...] З талентам артысты іграў «Паўлінку», якая захапіла душу і сэрца публікі. [...] Па тэатры загрымела «брава» ад крыкаў і плёску публікі. Артыстаў закідалі кветкамі».

А. У. — гэта, канешне, усюдысны Аляксандр Уласаў, які быў завадатарам «беларускага кірмашу ў Менску». «Халера ты, Уласюк!» — такі камплімент яго дзейнасці зрабіла Алаіза Пашкевіч у захапленні атмасферай літаратурных пятніц на Аляксандраўскай вуліцы, рэпетыцый хору і тэатральнага гуртка. У музеі захоўваецца варыянт успамінаў Аляксандра Уласава «Дні жыцця», дзе ёсць яркія моманты, якія чытаць проста асалода: «У Радашкавічах быў трыумф. Моладзьшла са спевам, пад дэрыжорствам Смоліча, узяўшыся пад рукі фалангай ва ўсю шырыню шашы, пекным летнім папалуднем, дзівячы птушак па прыдарожным маляўнічым лесе.

Такім ходам, зрабіўшы сэнсацыю, прайшлі праз усё мястэчка проста да мяне ў Мігаўку, дзе перавярнулі ўсё дагары нагамі ў вясёлай суматосе.

Помню, на спектакль прыехаў сам аўтар Янка Купала. Быў Ядвігін III. Але найлепшы нумар было тое, што з'явіліся тыя жывыя шляхты-арыгіналы, з якіх наш Купала спісаў тыпаў п'есы. Мы, баючыся скандалу, непакоіліся, але, відаць, яны ўрэзалі добра муху па старасвецкаму звычаю, бо толькі патрафілі барматаць нешта незразумелае. [...]

Меншая частка была ў самім тэатры (стадола Ліпмана), а большая сабралася кругом на двары, наблідаючы рух каля тэатра. Пры манатонным і шэрым жыцці народа гэта, відаць, было не малай разрыўкай. На скокі, калі ўжо кантралёры (зразумела добраахвотныя пажарнікі, нешта на манер нацыянальнай гвардыі) замарыліся і кінулі свае пасты, зрабіўся вясёлы народны бал. Найбольш матэрыяльнае падтрыманне аказаў беларускі архэолаг і народнік А. К. Снітко і ўся яго сям'я. Першы раз яго дачка (цяпер жонка Тарашкевіча), тады яшчэ дзяўчынка, з'явілася з падругамі ў беларускіх нацыянальных вопратках».

З усіх прэм'ер 1913 года захаваўся толькі віленская афіша. З таго часу «Паўлінка» — візітная картка беларускай сцэны. Просты рэцэпт папулярнасці даў Максім Гарэцкі: «аўтар спісаў сваіх герояў з сапраўднага жыцця». У снежні 2019 года спектакль Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы прызнаны годным статусу нематэрыяльнай гісторыка-культурнай каштоўнасці.

Марыя БАРТКОВА, загадчык аддзела навукова-экспазіцыйнай і выставачнай работы Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы

Уладзіслава Станкевіч (справа) і Яніна Родзевіч. Вільня, 1909.

Вынікі

Гранічная шчырасць
люстэркавых вершаў

Умногіх аўтараў час ад часу запытваюцца пра тое, якім быў іх першы верш, як яны яго пісалі і чаму ўвогуле вырашылі напісаць. Можна лічыць, што момант, калі паэзія ўваходзіць у жыццё чалавека, становіцца вызначальным для далейшага шляху, у пэўным сэнсе прадказвае творчы лёс. Але, здаецца, далёка не для ўсіх момант напісання першага верша варта лічыць нечым значным.

Працэс знаёмства і ўзаемапрапанікнення паэзіі і чалавека можа расцягнуцца на доўгія гады і рыхтаваць шмат заўважных змен у жыцці: пераезд у іншы горад, знаёмства з калегамі і настаўнікамі, нязвыклыя абставіны і першае прызнанне. Цяжка сказаць, ці скончыўся гэты перыяд творчага юнацтва для Вольгі Нікіценкі, але адназначна зразумела, што ён быў плённы. Апошні яго вынік — уручэнне Нацыянальнай літаратурнай прэміі ў намінацыі «Лепшы дэбют» за кнігу «Сузор’е птушкі». «ЛІМ» вырашыў даведацца ў паэткі, як яна глядзіць на свет праз прызму сваёй творчасці.

— Раскажы, калі ласка, пра тое, як ты ўсвядоміла сябе паэткай, як зразумела, што хочаш займацца літаратурай?

— Калі ў 9 класе я ўдзельнічала ў алімпіядзе па беларускай мове і літаратуры, то адчула неверагодную любоў да роднага слова. Асабліва захапілася тым, як пранікнёна і меладычна гучаць вершы, напісаныя па-беларуску. У мяне ўзнікла жаданне паспрабаваць сябе ў паэтычным рэчышчы і пачаць ствараць уласныя вершы на беларускай мове. А потым я зразумела, што адшукала тую справу, якой бы хацела прысвяціць жыццё. Менавіта літаратурная творчасць дазваляе мне раскрыцца ў поўнай меры, адчуць, што я сапраўды магу данесці да людзей тое, што мяне хвалюе.

— Ці ёсць сярод тваіх вершаў асабліва любімыя для цябе?

— Так. Некаторыя з іх — гэта вершы, дзякуючы якім мяне заўважылі дасведчаныя пісьменнікі, а таксама тыя, якія асабліва палюбіліся маім чытачам. Можна сказаць, што для мяне гэта знакавыя творы. Напрыклад, «Чытай верш», «Паэтэса», «Мой дом, бывай!». Ёсць і вершы, якія не набылі такой вядомасці, аднак яны важныя асабіста для мяне. Лічу ўдалым верш «Уваходжу ў твой край, восень...», бо ў ім у мяне атрымалася выразна перадаць усе фарбы і настроі, якія жадала ўкласці. З вершам «Лістападаўскі поўняў вяла адлік» звязана незабыўная гісторыя з майго жыцця.

— Як ты лічыш, што прыныпова адрознівае добрых вершы ад дрэнных?

— У добрых вершах праглядаецца асоба аўтара, яго вопыт і адметнае светабачанне, тым часам як дрэнныя — гэта наборы штампаваных метафар і зваротаў. Гэта чарговы рыфмаваны пераказы чужых думак. У такіх вершах заўважна, што аўтар нават не стараўся папрацаваць над творам, каб у ім з’явіліся ўласныя творчыя знаходкі. Часта ў гэтых вершах таксама недасканалыя і рыфма, і рытмічны малюнак.

— Якую крытычную заўвагу ты найчасцей чула ад тых, хто ацэньвае твае вершы?

— Даволі часта мяне дакараюць у тым, што мае вершы па-юнацку наіўныя. Ёсць і творы, якія называюць занадта дарослымі для дзяўчыны маіх гадоў. Так ці інакш, крытыкі ацэньваюць маю творчасць праз прызму ўзросту. Мне падаецца, што гэта не заўсёды правільна, бо галоўнае — тое, як сябе ўсведамляе сам чалавек. Змяняюцца думкі, настроі, погляды на свет, і гэта адлюстроўваецца ў вершах. Адзінае, што магу

Фота Яўгена Ясецкага.

сказаць, — я пішу гранічна шчыра, і ў творчасці адбіваецца тое, што я сапраўды адчуваю на дадзены момант.

— Ці ёсць нешта, чаго табе самой не хапае ва ўласнай творчасці?

— Думаю, што пакуль мне не хапае вопыту. Я паступова намацоўваю свой шлях, але пакуль што ў мяне няма той прафесійнай творчай смеласці, якая прыходзіць з часам, і выпрацаванага аўтарскага почырку. Упэўнена, што праз колькі гадоў пры належным старанні я здолею гэтага дамагчыся.

Дар’я СМІРНОВА

Пацеха з меха

Віталь ЖУРАЎСКИ

Сем старых і адна дзяўчына

Гумарэска

Даганяе мяне аднойчы загадчык аддзела і ледзь не плача:

— Леначка, ратуйце!
— Што такое здарылася? — прыпыняюся я міжволі.
— У выхадныя адбудзецца гарадская лыжная спартакіяда.
— Ведаю. Прыму самы актыўны ўдзел!
— Гэта цудоўна, толькі мала...
— А першае месца я вам і не абяцаю. Вы ж самі ведаеце нашу каманду! Як у тым кіно: сем старых і адна дзяўчына...

А так яно і ёсць: усе супрацоўнікі нашага аддзела статыстыкі, акрамя мяне — людзі сталага веку, пенсіянеры. Ім бы дома ўнукаў гушкаць, ды дзе там! Кожную раніцу, вохкаючы і наракаючы на свае балычкі, распаўзаюцца па кабінетах упраўлення.

— З такімі кадрамі пра спартыўныя дасягненні можна толькі марыць, — асцярожна кажу я загадчыку.

— ...І таму на цябе адна надзея! Ты ў нас малады спецыяліст, спартсменка-камсамолка, нарэшце — проста красуня! І твае сябры і знаёмыя таксама спортам займаюцца...

Я нічога не разумею, а начальнік мне далей даводзіць:

— Зверху патрабуюць, каб кожны стаў на лыжы. Я спрабаваў запярэчыць, маўляў, у маім узросце гэта небяспечна: на марозе так спіну скруціць, што потым не разагнуся! Слухаць ніхто не захацеў. Яўка — 100 працэнтаў!

— Значыць, настаў час саступіць лыжню маладым, — жартам кідаю я. — У здаровым целе — здаровы дух!

— Я лепш прыдумаў. Ты вазьмі замест мяне каго-небудзь са сваіх сяброў. Хто там разбярэцца, галоўнае, каб агульная колькасць супадала.

Во як! Прыкінуўшы, кім яго можна замяніць, я згаджаюся на авантуру. Задаволены шэф, забыўшыся пра свой радыкуліт, козлікам паскакаў у кабінет.

Следам падплывае Альжбета Цітаўна:

— Алёначка, сонейка, я незнарок падслухала вашу размову. Знайдзіце, калі ласка, і мне замену! А я вам презентую слоічак хатніх нарыхтовак...

Гляджу я на двухцэнтнеравую постаць Альжбеты Цітаўны і разумею, што ніводныя лыжы не ўтрымаюць яе на сцяжынцы здароўя. Шкада мне і Альжбеты Цітаўны, і лыжаў, таму згаджаюся.

— ...А я тыя лыжы нават у магазіне ніколі не бачыў. Адпусціце і мяне, — просіць Іван Паўлавіч, якога ўжо пяты раз ганарова праводзілі на заслужаны адпачынак. — Хоць у нядзелю адпачну.

— Здаровы лад жыцця цяпер у модзе, — нагадваю я Івану Паўлавічу, — Давайце з намі...

Дзе там! Не змагла я адмовіць і нашай прыбіральшчыцы, старэнькай Тафіліі Панфілаўне. Заслужаны чалавек, былая партызанская сувязная...

— Я ў свой час досыць пабегала ад нямецкіх лыжных батальёнаў...

Па аддзеле разносіцца пагалоска, што шэфа на спаборніцтвах не будзе, таму і астатнія супрацоўнікі вырашылі праігнараваць спартыўнае мерапрыемства.

А дарма! Кожны з удзельнікаў спартакіяды змог прадэманстраваць сваю моц, кемлівасць, спрыт. Кульмінацыяй фізкультурнага свята стала ўзнагарода пераможцаў. У камандным заліку мы першыя! Падарункі, граматы, віншаванні. Мае сябры на сёмым небе адшчасця.

А назаўтра на першай паласе гарадской газеты з’явіўся агромністы здымак нашай маладой каманды і подпіс буйным шрыфтам: «Чэмпіёны спартакіяды — аддзел статыстыкі!» Што потым было...

Цяпер я працую загадчыцай аддзела, а мае новыя падначаленыя паказваюць не толькі спартыўныя, але і працоўныя дасягненні.

Анатоль ЗЭКАЎ

Ты недзе ёсць!

Але ты недзе ёсць! І тады падымаю я голаў!

Але ты недзе ёсць! І няма ў маім сэрцы туті.

Не назваўшы імя, зноў цябе аклікаю і веру,

Што ўсё роўна ты ёсць. І твой голас, і ты.

Юрась Пацюпа

Дзень за днём я праводжу ў журбе,
Закінае ў душы маёй злосць.
Я даўно ўжо не бачыў цябе,
Хоць і ведаю: ты недзе ёсць!

Значыць, можна з надзеяю жыць,
Веселяшым хоць крышачку стаць,
Злосць з тугою прагнаўшы з душы,
Не назваўшы імя, аклікаць...

Аклікаю цябе — хай маўчыш,
Ды няважна мне тое зусім,
З кім ты зараз у ложку ляжыш.
Мо й са мной калі ляжаш, як з ім.

Малюнак Алега КАРПОВІЧА

Выходзіць з 1932 года			Адрас рэдакцыі: Юрыдычны адрас: 220013, Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а E-mail: info@zviazda.by			адкасны сакратар — 377-99-72 аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98 аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98 аддзел мастацтва — 317-20-98 бухгалтэрыя — 311-17-16			Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.			Друкерня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013 Заказ — 2769 Д1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 М1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12		
Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб’яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»			Адрас для карэспандэнцыі: 220034, Мінск, вул. Захарова, 19 E-mail: lim_new@mail.ru Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by			Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.			Выдавец: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ			Рукаткі прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацый. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.		
Галоўны рэдактар Аляксей Іванавіч ЧАРОТА			Тэлефоны: галоўны рэдактар — 325-85-25 намеснік галоўнага рэдактара — 377-99-72			Падпісныя індэксы: 63856 — індывідуальны; 63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў; 638562 — ведамасны; 63880 — ведамасны льготны.			Нумар падпісаны ў друку 10.09.2020 у 11.00 Ум. друк. арк. 3,72 Наклад — 836					
Рэдакцыйная калегія: Таццяна Арлова Алесь Бадак Дзяніс Барсукоў Віктар Гардзей			Уладзімір Гніламёдаў Вольга Дадзіёмава Жана Запартыка Анатоль Казлоў Анатоль Крэйдзіч Віктар Кураш											
			Алесь Марціновіч Вячаслаў Нікіфараў Мікалай Чаргінец Іван Чарота Іван Штэйнер											